

Nr 128.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1916 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av riksdagens år 1915 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1914.

(2:a avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ovan nämnda revisionsberättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av de för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; kommande utskottet därvid att följa den ordning, som i revisionsberättelsen blivit iakttagen.

Arméförvaltningen.

§ 1.

(Rev. ber. pag. 84—87 och 645; utl. pag. 655—657.)

I berättelsen angående arméförvaltningen hava revisorerna under § 3 omförmält, hurusom neutralitetskostnaderna för lantförsvaret under revisionsåret av arméförvaltningen delvis redovisats i en särskild huvudbok över den s. k. lantförsvarets krigsfond, och hava revisorerna på grund av nämnda huvudbok låtit upprätta följande tabeller:

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 6 saml. 79 häft. (Nr 128.)

Debet.*Inkomster:*

Uppbörd, enligt efterföljande specifikation	276,404: 40
Leverering från statskontoret	20,000,000: —
	Summa 20,276,404: 40

Kredit.*Utgifter:*

För lantförsvaret, enligt efterföljande specifikation	19,537,808: 41
---	----------------

*Balans till år 1915:***Tillgångar:****Kontant behållning:**

Hos krigskassören.....	2,683: 81		
I riksbanken	424,987: 08	427,670: 89	
Oredovisade förskott.....		310,925: 10	738,595: 99
		Summa 20,276,404: 40	

Specifikation till förestående tabell:

	Debet.			Kredit.	
	Uppbörd.	Leverering från statskontoret.	Utgift.	Reservation till år 1915.	Summa.
Artilleridepartementet	3,766: 24	48,404: 25	52,170: 49	— —	52,170: 49
Fortifikationsdepartementet ...	6,885: 70	743,946: 22	750,831: 92	— —	750,831: 92
Intendentsdepartementet ...	184,153: 46	5,848,691: 72	6,032,845: 18	— —	6,032,845: 18
Sjukvårdsstyrelsen	264: 71	352,585: 55	352,850: 26	— —	352,850: 26
Civila departementet.....	81,334: 29	13,006,372: 26	12,349,110: 56	738,595: 99	13,087,706: 55
	Summa 276,404: 40	20,000,000: —	19,537,808: 41	738,595: 99	20,276,404: 40

Härjämte hava revisorerna framhållit, att av förestående tabeller framginge, att de å nämnda fond redovisade utgifter för tryggande av rikets neutralitet under år 1914 uppgått till brutto kronor 19,537,808: 41 eller efter avdrag av de å samma fond uppdebiterade uppbördsmedel

»	276,404: 40
till netto.....	kronor 19,261,404: 01

Under erinran, att sistnämnda belopp icke ens tillnärmelsevis uppginge till det belopp av 39,914,886 kronor, som av 1915 års riksdag

på extra stat för år 1916 under fjärde huvudtiteln anvisats till ersättande av de utav Kungl. Maj:t för bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, under år 1914 förskjutna medel hava, revisorerna från arméförvaltningen införskaffat uppgifter angående totalsumman och fördelningen å medelstitlar av samtliga neutralitetskostnader för lantförsvaret under år 1914.

På grund av de inkomna uppgifterna, vilka givit vid handen en totalsumma för 1914 års neutralitetsutgifter för lantförsvaret av *39,896,161 kronor 85 öre*, hava revisorerna låtit upprätta nedanstående tabeller, utvisande ej mindre till vilket belopp berörda utgifter inalles uppgått och med vilka medel de bestritts, än även på vad sätt de bokförts i arméförvaltningens räkenskaper och för vilka huvudändamål, de gjorts.

Tabell över samtliga av arméförvaltningen under år 1914 gjorda utgifter för tryggnad av rikets neutralitet, att utgå av:

	Anslag under fjärde huvudtiteln	Värnskatte-medel	De av Kungl. Maj:t för bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, förskjutna medel, för vilkas ersättande 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 under fjärde huvudtiteln anvisat 39,914,886 kronor, enligt arméförvaltningens huvudbok redovisade i:		Eljest förskjutna medel	Summa
			krigsräkenskaper, å den s. k. »lantförsvarets krigsfond»	fredsräkenskaper, å arméförvaltningens försträkningskonto		
Utgifter för artilleribehov	—	—	48,404	25	—	19,261,404 01
Utgifter för fortifikationsbehov ...	—	—	743,946	22	—	
Utgifter för intendenturbehov	—	—	5,848,691	72	—	
Utgifter för sjukvårdsbehov	—	—	352,585	55	—	
Utgifter för avlönings- m. fl. behov	—	—	12,267,776	27	—	
Utgifter för artilleri, fortifikations-, intendentur-, sjukvårds- och avlönings- m. fl. behov, redovisade å försträkningskonto (fördelade å utgiftsgrupper enligt efterföljande statistiska tabell).....	—	—	—	—	20,634,757 84	20,634,757 84
Summa	—	—	19,261,404 01	20,634,757 84	—	39,896,161 85

Statistisk tabell,

utvisande fördelningen å utgiftsgrupper av de i arméförvaltningens huvudbok å försträckningskonto redovisade kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1914:

Artilleribehov		537,644: 80	
Fortifikationsbehov		622,365: 59	
Intendenturbehov:			
Mathållning	2,475,700: —		
Furage	1,878,000: —		
Mundering	3,941,900: —		
Kasernutredning	563,100: —		
Lejning samt inköp av hästar och fordon	1,831,500: —		
Diverse intendenturbehov	321,079: 59	11,011,279: 59	
Sjukvårdsbehov		216,136: 80	
Avlönings- m. fl. behov:			
Familjeunderstöd	3,716,173: 56		
Avlöning m. m.	4,531,157: 50	8,247,331: 06	
		<u>Summa</u>	20,634,757: 84.

Revisorerna hava nu påpekat, hurusom av förestående tabeller framginge, att neutralitetskostnaderna för lantförsvaret under år 1914 till något mer än halvparten eller ett belopp av 20,634,757 kronor 84 öre redovisats å försträckningskonto, och hava revisorerna framhållit, att detta belopp lämpligen bort redan i räkenskaperna för år 1914 definitivt bokföras och redovisas såsom utgift för tryggande av rikets neutralitet under nämnda år.

Arméförvaltningens civila departement har i ett den 18 januari 1916 avgivet yttrande beträffande denna fråga anfört följande:

»Det i den särskilda huvudboken redovisade beloppet utgöres huvudsakligen av de under år 1914 bestridda kostnader för den mobiliserade delen av lantförsvaret. Då författningens föreskrifter för dessa kostnaders redovisning funnos meddelade i nådiga reglementet för

arméns kassaväsende i krig den 24 januari 1914, vilket skulle tillämpas beträffande mobiliserade delar av armén, borde dessa kostnader, på sätt som skett, bokföras i nämnda särskilda huvudbok.

Det å försträkningskontot redovisade beloppet utgöres åter av kostnader för den icke mobiliserade delen av armén, vilka föranletts av dels den på grund av § 28 värnpliktslagen anbefallda manskapsinkallelsen med därav beroende avlöning åt sådant manskap samt större åtgång vid truppförbanden av proviant, utrustning m. m. och dels den ökade anskaffningen av materiel och vissa förnödenheter, som skyddandet av rikets neutralitet nödvändiggjorde. För dessa kostnaders bokföring och redovisning vore några detaljerade bestämmelser ej meddelade. Och då icke heller några grunder funnos fastställda, enligt vilka en uppdelning av samtliga kostnader vid truppförbanden och hos arméförvaltningen kunde ske mellan statsanslagen under fjärde huvudtiteln, å ena, samt de medel, som för neutralitetsskyddet blivit arméförvaltningen tillhandahållna, å andra sidan, kunde arméförvaltningen icke vid redovisningen *definitivt* avskilja de verkliga neutralitetskostnaderna från övriga utgifter. För sådan åtgärd läser departementet böra inhämta Eders Kungl. Maj:ts medgivande i varje fall.

Vid nu angivna förhållanden måste försträkningskontot av arméförvaltningen anlitas för bokföring av de utgifter, vilka enligt arméförvaltningens uppfattning slutligen efter avskiljande av de kostnader, som borde stanna på fredsanslagen, skulle ingå bland neutralitetskostnaderna. Denna uppfattning torde jämväl hava legat till grund för de av Eders Kungl. Maj:t i de särskilda nådiga breven om dessa utgifter meddelade föreskrifter, att de erforderliga medelsbeloppen skulle av arméförvaltningen i första hand förskjutas. I dessa föreskrifter har arméförvaltningen ej funnit skäl anhålla om ändring.

Emellertid har Eders Kungl. Maj:t *dels* genom särskilda nådiga brev föreskrivit att kostnaderna för vissa skyddstrupper och särskilt inkallade värnpliktige m. m. skulle ersättas av de till bestridande av utgifter för lantförsvaret på krigsfot anvisade medel (krigsfonden), *dels ock* genom nådigt brev den 19 februari 1915 bemyndigat arméförvaltningens civila departement att verkställa avräkning mellan krigsfonden och fjärde huvudtitelns anslag vid de mobiliserade truppförbanden och formationerna under den tid mobiliseringen varat, med vilken avräkning avsågs att krigsfonden icke skulle belastas med kostnader, som, därest truppförbanden icke varit mobiliserade, skulle utgått från fredsanslagen.

Sedan 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 anvisat ett

särskilt anslag för ersättande av de under år 1914 förskjutna kostnader för neutralitetens skyddande, i vilka kostnader ifrågavarande belopp, 20,634,757 kronor 84 öre är inräknat, läser något hinder ej längre finnas för, att berörda å försträkningskontot förda belopp, efter Eders Kungl. Maj:ts prövning, definitivt bokföres å nämnda under fjärde huvudtiteln beviljade anslag, för vars beräkning arméförvaltningen avgivit erforderliga kostnadsuppgifter; och torde för den skull denna åtgärd komma att vidtagas i räkenskaperna för innevarande år. Inom detta anslag, 39,914,866 kronor, rymmes såväl det i den särskilda huvudboken över lantförsvarets krigsfond redovisade beloppet, 19,261,404 kronor 1 öre, som det å försträkningskontot redovisade beloppet, 20,634,757 kronor 84 öre eller tillhopa 39,896,161 kronor 85 öre.

Ett frångående av ovan omförmälda, av arméförvaltningens civila departement följda princip angående bokföringen och redovisningen av ifrågavarande utgifter skulle påkalla särskilda nådiga föreskrifter om, vilka utgifter må av myndigheterna avföras såsom neutralitetskostnader. Då detta emellertid torde vara svårt att på förhand i detalj avgöra, synes nämnda princip böra fortfarande tillämpas. Däremot finnes intet hinder att under särskild titel, men dock å försträkningskonto, bokföra de utgifter, som av arméförvaltningen anses slutligen, ehuru efter Eders Kungl. Maj:ts bestämmande, böra stanna å neutralitetskostnadernas konto, ett förfaringssätt, som kommer att av arméförvaltningen iakttagas beträffande åren 1915 och 1916.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet, som funnit vad revisorererna i nu ifrågavarande hänseende anfört beaktansvärt, har endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

§ 2.

(Rev. ber. pag. 87—97 och 645; utl. pag. 657—660.)

I berättelsen angående arméförvaltningen hava revisorererna vidare under §§ 4 och 7—10 gjort vissa uttalanden och framställt vissa anmärkningar, vilka torde böra här i ett sammanhang omnämnas.

Under § 4 hava revisorererna fäst sin uppmärksamhet vid det sätt, varpå upphandling av skodon för arméns räkning under senare hälften av år 1914 skett och i sådant avseende anfört följande:

»Den 3 augusti inköptes jämlikt därom med aktiebolaget J. Pehrson & C:o, Örebro, upprättat kontrakt 50,000 par skodon. Enligt kontraktet skulle för denna leverans gälla, att skodonen för ett pris av 16 kronor för par levererades fritt banvagn Örebro; att leveransen skulle vara fullgjord senast den 30 september 1914; samt att skodonen skulle tillverkas av smorläder, sulläder och bindsulläder samt utgöras av: Stövlar, med slätblackade eller veckade skaft, snörstövlar och kängskor av norrlandstyp med snör- eller remanordning.

Den 4 augusti inköptes ytterligare 5,000 par skodon från Eslövs skofabrik, Eslöv, som jämlikt därom träffat avtal åtagit sig att leverera, i överensstämmelse med avlämnat prov, 5,000 par snörstövlar till ett pris av kronor 13.50 för par fritt Eslöv samt med villkor i övrigt att leveransen skulle vara fullgjord före den 1 september 1914, samt att ovanlädrets höjd framtill å snörstövlarna skulle göras avsevärt större än vad provet utvisade.

Vidare träffades den 7 augusti avtal med aktiebolaget J. Pehrson & C:o om inköp av 20,000 par skodon. För denna leverans skulle gälla, att skodonen till ett pris av 16 kronor för par levererades fritt banvagn Örebro samt att leveransen skulle vara fullgjord senast den 30 september 1914. I övrigt vore bestämmelserna desamma som i förut omnämnda kontrakt av den 3 augusti.

Den 8 augusti inkom därefter från aktiebolaget A. P. Hallqvist, Örebro, skriftlig förfrågan, huruvida behov av skodon förefunnes och i sådant fall, av vilka sorter samt vilka pris som betalades. I samband härmed meddelades, att stora lager färdiga skodon funnes (till ett värde av omkring 300,000 kronor), ävensom att bolaget från fem fabriker erhöle skodon för omkring 150,000 kronor för månad. Tillika upplystes, att bolaget vore ensamförsäljare för aktiebolaget Marks skofabriks i Örebro tillverkning, uppgående till ett värde av omkring 700,000 kronor per år, ävensom försälde det mesta av vad som tillverkades vid C. A. Jonssons i Kumla specialfabrik för smorläderskängor och stövlar och vars fabrikstillverkning vore fullt jämförlig med A. G. Anderssons i Kumla skofabriks tillverkning, vilken senare fabrik varit den huvudsakligaste leverantören av arméns skodon under de senaste tre åren.

Vid föredragning samma dag av den ingivna skriften beslöts att meddela bolaget, att departementet för det dåvarande ej hade behov av de erbjudna skodonen.

Ytterligare anbud om leverans av skodon, olika slag, antingen genast eller inom kortare tid, inkommo därefter dagtecknade ett den 10 augusti från Ludvig Traugott, Stockholm, ett den 14 augusti från Wikström & C:o, Gammelstad, ett den 15 augusti från aktiebolaget bröderna Elving, Bredbyn, samt ett den 18 augusti från Adolf Larsson, Örebro.

Beträffande samtliga dessa anbud beslöts, att de icke skulle föranleda någon åtgärd.

Emellertid träffades därefter den 21 augusti med aktiebolaget John Beijers skofabrik, Stockholm, avtal om inköp av 8,000 par skodon.

Enligt kontrakt med bolaget hade detta åtagit sig att i överensstämmelse med fastställt prov tillverka 8,000 par kängskor av modifierad norrlandstyp; och gällde för denna leverans att skodonen skulle till ett pris av 14 kronor för par levereras vid arméns intendenturförråd i Stockholm; att leveransen skulle vara fullgjord senast den 10 november 1914; att skodonen skulle tillverkas av smorläder, prima, väl gorat, genomgarvat, narven fast och ej brytbar, sulläder, prima, väl gorat, bindsulläder, av prima beskaffenhet, icke spalt, och övriga materialier av bästa slag för skodonens goda slitbarhet och förvaring, samt att skodonen skulle vara omsorgsfullt och väl tillverkade, med starka sömmar och särskilt den becksömmade uppskarningen å ovanlädret med tätt slutna kanter, så att den utestängde väta.

Vidare träffades den 27 augusti uppgörelse med aktiebolaget Stockholms skofabrik om inköp av 15,000 par kängskor av modifierad norrlandstyp till pris av 14 kronor per par att levereras med 5,000 par under envar av månaderna september, oktober och november.

Kontraktets bestämmelser voro i huvudsak lika med dem, som avtalats med aktiebolaget John Beijers skofabrik enligt förut omnämnda kontrakt av den 21 augusti om leverans av skodon av norrlandstyp, dock med skärpning i ett avseende, nämligen att den becksömmade uppskarningen å ovanlädret skulle vara väl handsydd.

Anbud om leverans av skodon av norrlandstyp inkommo sedermera den 28 augusti från aktiebolaget Johansson & Björlund, Örebro, å 25,000 par före den 31 december till pris av kronor 12.80 för par, samt den 29 och den 31 augusti från Lublin & C:o, Stockholm, enligt det förra å 50,000 par till pris av 14 kronor för par och enligt det senare å 6,000 par till pris av kronor 12.25 för par, men föranledde dessa anbud icke någon åtgärd.

Emellertid inköptes därefter den 1 september från aktiebolaget L. E. Larsson & C:o, Uppsala, 23,000 par s. k. norrlandskängor till

pris av kronor 12.50 för par, den 9 september från aktiebolaget skofabriken Skandia, Örebro, 8,000 par sådana skodon till pris av kronor 11.60 för par samt den 21 september från nya skofabriksaktiebolaget Örnén, Örebro, 6,000 par dylika skodon till samma pris eller kronor 11.60 för par.

Det har väckt revisorerernas uppmärksamhet, att arméförvaltningen under augusti månad 1914 gjort stora inköp av skodon utan att, såvitt av handlingarna framgår, underhandlingar förts med andra firmor än dem, från vilka inköpen skett och utan att i köpeavtalet intagits närmare bestämmelser rörande skodonens beskaffenhet.

Särskilt har det syntts anmärkningsvärt, att arméförvaltningen även under senare delen av månaden, då åtskilliga anbud förelågo, verkställt uppköp utan att ens underhandlingar förts med vederbörande beträffande sistnämnda anbud. Så har exempelvis det av aktiebolaget A. P. Hellquist inlämnade anbudet avslagits, utan att uppgift begärts å de priser, till vilka nämnda bolag vore villigt att fullgöra erbjuden leverans. Såsom motiv för avslaget anfördes, att behov av skodon för det dåvarande ej förefunnes. Att så verkligen skulle vara fallet synes egendomligt, vid det förhållande, att ju, såsom av det ovan anförda framgår, stora inköp verkställdes inom ganska kort tid efter det ifrågakvarande anbud lämnats utan avseende.

Vad för övrigt angår de skodon, som den 3 augusti inköpts från aktiebolaget J. Pehrson & C:o, synes deras kvalitet icke hava varit fullgod. Av en till arméförvaltningens intendentsdepartement från chefen för Västmanlands regemente avlåten, den 31 augusti 1914 dagteknad skrivelse framgår nämligen, att av 1,436 par till regementet levererade skodon vid företagen besiktning endast 1,180 par ansetts vara för infanteri brukbara, varemot återstående 256 par utgjordes av »synnerligen tunga stövlar delvis av mycket egendomligt snitt».

Härtill kommer slutligen beträffande de skodon, som den 7 augusti inköpts från aktiebolaget J. Pehrson & C:o, att nämnda bolag i en den 17 september till arméförvaltningen avlåten skrivelse förklarat sig vilja notera ifrågakvarande 20,000 par skodon till pris av kronor 12.25 i stället för överenskomna kronor 16 för par räknat, ävensom att bolaget för först omförmälda, den 3 augusti inköpta parti rabatterat ett belopp av 15,000 kronor.

Vad sålunda förekommit hava revisorererna ansett vara av beskaffenhet att böra bringas till riksdagens kännedom.»

Under § 7 hava revisorerna anfört, att vederbörande militärförvaltningsmyndigheter icke syntes hava ägnat önskvärd uppmärksamhet åt angelägenheten av att förskaffa staten lägsta möjliga inköpspris vid de upphandlingar under hand, vilka enligt Kungl. Maj:ts medgivande skett under tiden för mobiliseringen, och hava revisorerna i detta avseende anfört följande:

»Sålunda framgår av räkenskaperna, hurusom vid samma tidpunkt priserna för samma varor betydligt växlat och gäller detta särskilt i fråga om tiden närmast efter mobiliseringens påbjudande, då anmärkningsvärt höga priser förekomma för vissa varor.

I detta avseende må framhållas de uppköp av rågmjöl, som verkstälts inom fjärde arméfördelningen. Rörande dessa hava revisorerna låtit upprätta följande sammanställning, angivande de dagar, då inköpen skett, leverantörernas namn samt de upphandlade kvantiteterna.

Augusti.		Kilogram.	Pris per 100 kilogram.
<i>Ahlén & C:o, Eskilstuna.</i>			
3	150 skr. »rågmjöl»	15,000	23: —
<i>Uppsala ångvarns aktiebolag.</i>			
4	100 skr. »rågmjöl»	10,000	20: —
<i>Ahlén & C:o, Eskilstuna.</i>			
5	50 skr. »rågmjöl»	5,000	25: —
<i>B. Ahlenius, Töreboda.</i>			
6	»sammalet rågmjöl»	5,015	27: —
<i>Kvarnaktiebolaget Tre Kronor.</i>			
6	75 skr. »ex. rågmjöl finm.»	7,500	25: —
	75 » »rågmjöl plattm.»	6,750	25: 50.
<i>Örebro kvarn.</i>			
6	25 skr. »rågmjöl»	2,500	22: —
7	50 » »rågmjöl»	5,000	22: —
<i>Aktiebolaget Nyköpings storhuskvarn.</i>			
7	50 skr. »sammalet S.»	5,000	27: —

Augusti.		Kilogram.	Pris per 100 kilogram.
<i>Ahlén & C:o, Eskilstuna.</i>			
7	100 skr. »rågmjöl»	10,000	20: 50.
<i>Uppsala ångkvarns aktiebolag.</i>			
7	125 skr. »rågmjöl»	12,500	20: —
10—11	200 » »bag. rågmjöl».....	20,000	20: —
<i>Ahlén & C:o.</i>			
11	100 skr. »rågmjöl»	10,000	21: —
12	150 » »rågmjöl»	15,000	21: —
<i>Aktiebolaget Nyköpings storhuskvarn.</i>			
12	50 skr. »sammalet S»	5,000	20: —
<i>Örebro kvarn.</i>			
12	245 skr. »rågmjöl»	24,500	20: 50.
	10 » »toppsikt»	1,000	20: 50.

En granskning av nu ifrågavarande uppköp ger intryck av, att bestämda priser icke alltid torde hava avtalats före leveransens fullgörande och vill det synas, som om i flera av nu anförda ävensom i åtskilliga andra fall vissa leverantörer mer än skäligt tillgodosett egna intressen.»

Under § 8 hava revisorerna uttalat sig rörande vissa leveranser av bensin m. m. och därvid anført följande:

»Den 8 augusti 1914 upphandlade arméförvaltningens intendentsdepartement från Krooks petroleum- & oljeaktiebolag 550 ton bensin att levereras dels å stålfat och dels å träfat.

Härav upplades:

i Örebro 397,224.5 kilogram vanlig bensin och 100,295 kilogram lätt bensin, levererade på 3,021 träfat och 759 järnfat, samt i Östersund 19,603.5 kilogram vanlig bensin och 4,980 kilogram lätt bensin, levererade på 150 träfat och 36 järnfat.

Vid den besiktning av leveransen vid förplägnadsmagasinet i Östersund, som ägde rum den 9 september 1914, förklarade vederbörande magasinchef, att enär träfat vore synnerligen olämpliga för förvaring av bensin, han icke kunde svara för den viktförlust, som genom avdunstning eller läckning kunde uppstå.

Beträffande först den i Örebro upplagda bensinen förmärktes redan i början av september läckage, varom anmälan gjordes till arméförvaltningens intendentsdepartement.

Läckaget ansågs emellertid först ej vara av nämnvärd betydelse, men vid undersökning, som verkställdes i början av december samma år, befanns detsamma hava betydligt förvärrats och uppgick enligt lågberäkning till 10 procent av partiet, varför omtappning av den på träfat förvarade bensinen ansågs nödvändig.

Sedan medel till inköp av järnfat beviljats, inköptes sådana, var-efter desamma började levereras i medlet av januari månad 1915; omtappningen, vilken påbörjades så snart de första faten förts till Örebro, var avslutad, i huvudsak den 10 mars och fullständigt i början av juni månad. Det slutliga läckaget och avdunstningen visade sig uppgå, för den vanliga bensinen till 90,559.5 kilogram och för den lätta bensinen till 2,067.5 kilogram.

Vidkommande härefter den bensin, som upplagts i Östersund och varav 19,603.5 kilogram levererats å träfat, blev sistnämnda parti under april 1915 omtappat å stålfat, därvid en viktförlust befanns hava uppkommit å 3,882.9 kilogram.

Enligt vad den här ovan lämnade redogörelsen utvisar, har genom läckage och avdunstning å partiet i Örebro uppkommit en förlust, som torde kunna uppskattas för den vanliga bensinen efter

37 öre per kilogram till omkring	kronor 33,500: —
och för den lätta bensinen efter 49 öre per kilogram till omkring	» 1,010: —.
Härtill böra läggas kostnader för dels transport av de inköpta faten från Stockholm till Örebro	» 2,380: —
och dels verkställd omtappning	» 2,050: —.
Lägges här till vidare den förlust, som uppkommit å partiet i Östersund, vilken, beräknad efter 38 öre för kilogram, utgör	» 1,470: —

så förefinnes en totalförlust av omkring kronor 40,410: —
i vilken summa dock ej inräknats de särskilda omkostnader, som uppkommit i Östersund.

Även om ifrågavarande bensinparti icke kunnat vid tiden för köpet levereras å järnfat, vill det synas, som om, med kännedom om denna varas benägenhet för avdunstning, åtgärder omedelbart bort vidtagas för bensinens omtappning å sådana fat. Härigenom hade visserligen uppkommit en del kostnader, men dessa torde i varje fall hava kommit att högst avsevärt understiga de kostnader, som nu faktiskt uppstått.

Vad sålunda i detta ärende förekommit hava revisorerna ansett vara av beskaffenhet att böra bringas till riksdagens kännedom.»

Under § 9 har revisorerna vidare uppmärksammat de synnerligen höga belopp, som under mobiliseringen av Stockholms landstormsområden utgått i lega för hästar och fordon, och hava revisorerna härutinnan anfört följande:

»Sålunda hava revisorerna funnit, att enligt ett flertal räkningar för legda körhästar betalats 12 kronor, för två-spända fordon 10 kronor och för enspända 5 kronor, allt för dag räknat.

Revisorerna hava med anledning härav tagit del av de kontrakt, som av vederbörande befälhavare inom ifrågavarande landstormsområden förlidet år uppgjorts rörande legning av hästar och fordon.

Den 5 juni träffades av befälhavaren för södra landstormsområdet nr 45 a avtal med E. Nilssons åkeriaffär här i staden, enligt vilket firman förband sig att, i händelse av mobilisering med landstormen, 24 timmar efter erhållen rekvisition tillhandahålla: 10 stycken draghästar (därav 5 avsedda för enbetsfordon och 5 avsedda för tvåspända fordon) med tillhörande seldon, för en kostnad av 12 kronor per häst och dag samt 5 stycken tvåspända fordon för en kostnad av 10 kronor per dag räknat. Med vart och ett av fordonen skulle följa en del utrustningspersedlar, bland annat 2 fodertornistrar, hammare och hovtång, 2 hästfiltar eller täcken, 1 presenning, 1 påse med 4 hästskor och 64 hästskosöm och 1 burk med vagnsmörja. För varje häst skulle medföras foder för 3 dagar, 16.5 kilogram havre och 3 kilogram hö. Kontraktet skulle gälla tills vidare med en månads uppsägning.

Likalydande kontrakt upprättades samma dag med södra åkeri- och renhållningsaktiebolaget, innefattande uppgörelse om 36 hästar samt 9 stycken tvåspända och 18 stycken enspända fordon, de enspända fordonen för en kostnad av 5 kronor per dag.

Befälhavaren för östra landstormsområdet nr 45 c avtalade den 8 augusti i likalydande kontrakt med Nilssons åkeriaffär om tillhandahållande av 33 draghästar. Detta kontrakt skulle dock icke gälla längre än till och med den 24 augusti.

Befälhavaren för landstormsområdet 45 b hade den 26 maj upprättat kontrakt med aktiebolaget Sleipner, vari avtalats, att i händelse av krigsmobilisering bolaget skulle uthyra 40 stycken hästar med seldon och kärror eller enbetsvagnar samt kuskar, inklusive utfodring av hästarna, till ett pris av 22 kronor per 10 timmars dag och häst och utan kuskar och utfodring 15 kronor. Om hästarna lämnades med endast anspannspersedlar, utgjorde priset 11 kronor per dag. Överstege arbetstiden 10 timmar per dag, erlades betalning för den överskjutande tiden med respektive kronor 3.—, 2.25 och 2 per timme och häst samt 1 krona per timme för man. Om tvåspända fordon lämnades, skulle ersättning därför utgå med 12 kronor för dag och fordon utan hästar och kuskar.

Utan att inlåta sig på frågan, huruvida det varit nödigt eller lämpligt att, på sätt här skett och i motsats mot vad som synes hava varit fallet inom åtminstone flertalet andra landstormsområden, i förväg träffa avtal om tillhandahållande av hästar och fordon, vilja revisorerna emellertid framhålla, att de pris, som statsverket enligt kontrakten haft att betala för nämnda prestationer, i allt fall måste anses oskäligt höga. Detta lär även framgå av den omständigheten att enligt ett den 20 augusti av J. E. Zachrisson till fjärde arméfördelningen ingivet anbud, som av vederbörande antagits, skulle landstormen tillhandahållas följande:

103	stycken draghästar	för ett pris av 4 kronor per dag och häst.
40	„ parvagnar med seldon	„ „ „ „ 3 „ „ „ „ vagn.
23	„ enbetsvagnar med seldon	„ „ „ „ 2 „ „ „ „ vagn.

Allt med utrustning enligt särskild förteckning och med skyldighet för kronan att tillhandahålla erforderligt foder samt att ansvara för eventuella skador å hästar och vagnar.

I detta sammanhang må även omnämnas, att inom Stockholms landstormsområden anmärkningsvärt stora kostnader utgått i lega för ridhästar. Totalkostnaden har utgjort 8,880 kronor, därav till Stockholms ridinstitut utbetalts 8,100 kronor efter ett beräknat pris av 15 kronor för dag och häst.

Å nu anförda förhållanden hava revisorerna ansett sig böra fästa riksdagens uppmärksamhet.»

Slutligen hava revisorerna under § 10 uppmärksammat de betydande kostnader, som inom fjärde arméfördelningen under mobiliseringen uppkommit genom förhyrning och reparation av automobiler och motor-

båtar samt inköp av bensin, och hava revisorerna i detta avseende anfört följande:

»Fjärde arméfördelningens stabs medelsredovisning upptager i utgifter under tiden augusti—december för förhyrning av personautomobiler 33,000 kronor, för automobilreparationer och inköp av gummiringar 7,130 kronor och för inköp av bensin till automobiler, motorecyklar och motorbåtar 14,000 kronor. De förhyrda automobilerna hava använts både av fördelningens stab och den mobiliserade landstormen. Beträffande den erlagda hyran synes densamma i flera fall hava varit alltför hög. Vidare hava revisorerna fäst sin uppmärksamhet vid att 2 stycken bildeck förhyrts och att i hyra för dem betalats icke mindre än 458 kronor.

Vid landstormens avdelningar inom fördelningen hava därjämte stora belopp utbetalats för enahanda ändamål. Sålunda har vid Roslagens landstormskår erlagts för förhyrda personautomobiler 18,790 kronor, för inköp av automobilringar och reparation av automobiler 3,576 kronor och för inköpt bensin 3,029 kronor. Förutom automobilerna hava vid denna kår förhyrts två ridhästar för 210 kronor, motorbåtar för 5,257 kronor och ångslupar för 2,069 kronor. Dessutom har kåren inköpt två motorecyklar och 12 vanliga cyklar för en kostnad av tillsammans 3,641 kronor samt betalt för reparation av motorbåtar och motorecyklar 672 kronor.

I ett, enligt revisorernas mening, synnerligen anmärkningsvärt fall har en särdeles hög hyra utbetalats. I räkning, utställd och kvitterad av två personer, vilka voro, den ene gruppchef för Häverösunds försvarsgrupp och den andre adjutant vid samma grupp, samt attesterad av nämnde adjutant, har nämligen upptagits hyra för tre automobiler under tiden 2 augusti—10 oktober eller 70 dagar samt för en automobil under tiden 11—25 oktober eller 15 dagar med 60 kronor per dag och vagn eller sålunda tillhopa 13,500 kronor.»

I anledning av vad revisorerna under §§ 4 och 8 ovan anfört hava förklaringar avgivits såväl av arméförvaltningens intendentsdepartement som av åtskilliga andra militära myndigheter. Dessa förklaringar, vilka samtliga blivit betecknade som hemliga, hava till följd härav ej intagits i den tryckta revisionsberättelsen, utan hava blivit från finansdepartementet till utskottet direkt överlämnade.

Beträffande revisorernas under § 7 gjorda uttalanden har arméförvaltningens intendentsdepartement i skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 januari 1916 meddelat, att departementet över det i sagda paragraf omnämnda förhållande infordrat förklaring från chefen för fjärde arméfördel-

ningen, som inkommit med såväl eget yttrande i ärendet som ock förklaring från vederbörande fördelningsintendent. Dessa av departementet infordrade förklaringar, vilka betecknats såsom hemliga, hava bilagts departementets ovan omförmälda över §§ 4 och 8 avgivna förklaring, och har departementet i berörda skrivelse den 14 januari 1916 förklarat sig icke hava något att tillägga till det som anförts av nu nämnda militärmyndigheter.

I fråga om de anmärkningar, vilka av revisorerna framställts under §§ 9 och 10, har intendentsdepartementet i sistberörda skrivelse meddelat, att departementet över de av revisorerna här berörda förhållanden infordrat förklaring från chefen för fjärde arméfördelningen, som inkommit med såväl eget yttrande i ärendet som ock förklaringar från förre chefen för Roslagens landstormskår, befälhavaren för Stockholms inskrivningsområde samt vederbörande fördelningsintendent. Jämväl dessa handlingar, vilka betecknats såsom hemliga, hava bilagts departementets ovan omförmälda över §§ 4 och 8 avgivna förklaring, och har departementet i merberörda skrivelse den 14 januari 1916 förklarat sig till vad i desamma anförts icke hava något för egen del att tillägga.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet har tagit del av samtliga de förklaringar, som avgivits över revisorernas ovannämnda anmärkningar rörande vissa delar av arméns upphandlingsväsen. Även om utskottet funnit, att de utav revisorerna påpekade förhållandena synas vara av beskaffenhet att böra närmare uppmärksammas och att enligt utskottets förmenande nöjaktiga förklaringar icke i alla de anmärkta fallen avgivits, har utskottet likväl, i betraktande av de vid tiden för de anmärkta åtgärderna rådande förhållanden, ansett det böra bero vid vad revisorerna i nämnda hänseenden framhållit. Dock har utskottet funnit undantag härvid böra göras för vissa under §§ 9 och 10 gjorda anmärkningar rörande lega för hästar och fordon och förhyrande av automobiler nämligen dels ifråga om ett av befälhavaren för landstormsområdet 45 b den 26 maj 1914 upprättat kontrakt med aktiebolaget Sleipner dels ock beträffande den vid Häverösunds försvarsgrupp gjorda och av revisorerna anmärkta förhyrningen av automobiler. I dessa fall har utskottet ansett en särskild undersökning böra vidtagas för utrönande, huruvida åtgärder äro av nöden för ett behörigt tillvaratagande av statens intressen eller ock eljest åtgärder från statens sida må anses av omständigheterna påkallade, och får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa undersökning för utrönande, huruvida några särskilda åtgärder böra vidtagas i anledning av vad revisorerna i ovannämnda fall anmärkt, samt, för den händelse undersökningen skulle sådant föranleda, vidtaga de ytterligare åtgärder, som av densamma påkallas.

§ 3.

I fråga om de i nästföregående paragraf omförmälda förklaringar, vilka betecknats såsom hemliga, vill utskottet, som tagit del av innehållet i desamma, framhålla, att det syntes utskottet, som om det av arméförvaltningens intendentsdepartement i fråga om ovanberörda §§ 4 och 8 avgivna utlåtandet åtminstone till sin ojämförligt största del ej är av beskaffenhet att behöva hemlighållas och de av vissa andra militära myndigheter avgivna yttranden rörande samtliga de i nästföregående paragraf omnämnda revisionsanmärkningarna endast delvis kunna anses vara av hemlig natur. Med anledning härav och då utskottet håller för önskvärt, att de över revisorernas anmärkningar avgivna förklaringar ej i större utsträckning bliva undandragna offentligheten än av omständigheterna är oundgängligen påkallat, får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utfärda föreskrift därom, att de över riksdagens revisorers anmärkningar avgivna förklaringar skola så avfattas, att intet annat av vad som är av vikt för bedömande av förekommande frågor må undanhållas offentligheten än sådant som av tvingande militära skäl måste hemlighållas.

Marinförvaltningen.

§ 4.

(Rev. ber. pag. 152—155; utl. pag. 678—681.)

I § 1 under berättelsen angående marinförvaltningen hava revisorerna omförmält, att å en i berättelsen intagen, efter marinförvaltningens huvudbok för år 1914 upprättade tabell finnes en särskild titel, benämnd »Krigsberedskapsåtgärder år 1914».

Revisorerna hava erinrat, hurusom det likabenämnda konto i marinförvaltningens huvudbok, varur tabellens under berörda titel införda sifferuppgifter hämtats, motsvarade för sjöförsvarets vidkommande den särskilda huvudbok, arméförvaltningen låtit upprätta över den s. k. »Lantförsvarets krigsfond».

Härefter hava revisorerna anfört:

»Den å titeln i fråga upptagna utgiftssumman 6,467,465 kronor 96 öre sammanfaller nära med det belopp av 6,106,277 kronor, som 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 under femte huvudtiteln anvisat till ersättande av de utav Kungl. Maj:t för bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, under år 1914 förskjutna medel. Då emellertid av för revisorerna tillgängliga handlingar syntes framgå, att den nu berörda utgiftssumman icke innefattade samtliga neutralitetskostnader för sjöförsvaret under år 1914, hava revisorerna begärt att erhålla närmare uppgifter från marinförvaltningen angående totalsumman och fördelningen å medelstitlar av samtliga dessa kostnader under sagda år.»

På grund av de inkomna uppgifterna, vilka givit vid handen en totalsumma för 1914 års neutralitetsutgifter för sjöförsvaret av 10,516,692 kronor 65 öre, hava revisorerna låtit upprätta vidstående tabeller.

Tabell

över samtliga av marinförvaltningen under år 1914 gjorda utgifter för tryggande av rikets neutralitet, att utgå av:

	Anslag under femte huvudtiteln	Värnsskatte-medel	De av Kungl. Maj:t för bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, förskjutna medel, för vilkas ersättande 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 under femte huvudtiteln anvisat 6,106,277 kronor, enligt marinförvaltningens huvudbok redovisade å				Eljest förskjutna medel	Summa
			Kontot »Krigsberedskapsåtgärder år 1914»	Försträckningskonto				
Naturaunderhåll åt personal vid flottan	989,876	10	—	—	—	—	—	3,147,212 91
Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet	359,934	77	—	—	—	—	—	
Sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför...	1,797,402	04	—	—	—	—	—	
Kostnader enligt § 63 regeringsformen (se efterföljande tabell)	—	—	—	6,106,276	11	—	—	6,106,276 11
Förskottsvis bestridda kostnader för kol	—	—	—	—	—	—	1,263,203 63	1,263,203 63
Summa	3,147,212	91	—	6,106,276	11	—	1,263,203 63	10,516,692 65

Tabell

över de i marinförvaltningens huvudbok å kontot »Krigsberedskapsåtgärder år 1914» redovisade kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1914.

Utgifter till särskilda verk och inrättningar 5,400,542: 54.

Det belopp, varmed reservationsanslaget till flottans övningar överskridits under år

1914 1,028,643: 86. 6,429,186: 40.

Häriifrån avgår:

Å kontot bokförda utgifter, som skulle utgå av anslagen till:

Kustartilleriets övningar 8,874: 12.

Kustartilleribeväringsens vapenövningar
samt beklädnad och ersättning därför 17,036: 17.

Enligt marinförvaltningens beslut den 13 april 1915 från följande anslag överförda belopp, utgörande den ungefärliga merbelastning, som skulle drabbat samma anslag, därest krigsavlöningsreglementet icke tillämpats:

Avlöning för flottans kårer och stater ... 152,000: —

Avlöning för kustartilleriets manskap 145,000: — 322,910: 29.

Summa 6,106,276: 11.

Revisorerna hava nu påpekat, att, såsom av den första av förestående tabeller framginge, 1914 års neutralitetskostnader för sjöförsvaret till ett belopp av icke mindre än 3,147,212 kronor 91 öre fått belasta tre ordinarie anslag under femte huvudtiteln, vilka äro av förslagsanslags natur, nämligen anslagen till »Naturaunderhåll åt personal vid flottan» med 989,876 kronor 10 öre, »Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet» med 359,934 kronor 77 öre, och »Sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför» med 1,797,402 kronor 4 öre. Nu omförmälda utgiftssummor hade påförts dessa förslagsanslag såsom överbetalningar utöver de belopp, vartill anslagen i riksstaten för år 1914 uppförts.

Revisorerna hava härefter anfört:

»Då de utomordentliga medelsbehov, som under senare halvåret 1914 gjorde sig gällande, icke kunnat tagas i betraktande vid den av 1913 års riksdag verkställda beräkning av dessa förslagsanslag, och då vid 1914 års senare riksdag på Kungl. Maj:ts framställning en särskild kredit av intill 50,000,000 kronor blivit beviljad för upprätthållande av rikets neutralitet, är det påtagligt att jämväl nu berörda utgifter bort utgå av de medel, Kungl. Maj:t genom sagda kredit bemyndigats att för ändamålet i fråga använda. Då det förfaringssätt, marinförvaltningen härvid ansett sig böra tillämpa, varit ägnat att giva rum för en oriktig föreställning om de under räkenskapsåret för ett visst statsändamål havda kostnader, och då detsamma även i övrigt ur statsräkenskaps-

och statsregleringssynpunkt synes kunna giva anledning till befogade erinringar, hava revisorerna därå velat fästa riksdagens uppmärksamhet.»

I anledning av revisorernas sålunda gjorda uttalande har marinförvaltningen i ett den 20 december 1915 avgivet utlåtande anfört följande:

»Vad revisorerna sålunda anmärkt i fråga om bokförandet av ovanberörda kostnader till sammanlagt belopp av 3,147,212 kronor 91 öre överensstämmer med marinförvaltningens uppfattning i ämnet.

Redan i skrivelse till statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet den 8 januari 1915 angående sjöförsvarets försättande på krigsfot uttalade marinförvaltningen, bland annat, att kostnaderna för naturunderhåll åt personal vid flottan och kustartilleriet samt för sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför, i den mån dessa kostnader översköte vederbörande anslags i riksstaten upptagna belopp, enligt marinförvaltningens åsikt borde, enär anslagen vore beräknade för normala förhållanden och de ökade kostnaderna torde föranledas uteslutande av åtgärderna för sjöförsvarets försättande på krigsfot, utgå av de medel, vilka Eders Kungl. Maj:t ägt använda för bestridande av i § 63 regeringsformen avsedda kostnader.

I särskilda skrivelser till statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet och statsrådet och chefen för finansdepartementet den 13 april 1915 med anledning av en från den sistnämnde infordrad uppgift rörande storleken av de utgifter för skyddandet av rikets neutralitet, som gjorts under innevarande år eller beräknades komma att göras under tiden till den 1 juli 1915 samt vore av beskaffenhet att icke böra avföras å anslag av värnpliktsmedel eller andra i riksstaten upptagna anslag, erinrade marinförvaltningen om nyssberörda i skrivelse den 8 januari 1915 gjorda uttalande, därvid ämbetsverket vidare anförde, att något beslut om, av vilka medel merkostnaderna för år 1914 å de ifrågasvarande anslagen utöver anslagens i riksstaten upptagna belopp skulle bestridas, såvitt ämbetsverket hade sig bekant, icke av Eders Kungl. Maj:t meddelats, ävensom att ej heller, ämbetsverket veterligt, något vore föreskrivet om, huru uti ifrågasvarande hänseende med dylika merkostnader för innevarande år skulle förfaras.

I underdånig skrivelse den 16 april 1915 angående uppskov med avlämnandet av marinförvaltningens huvudbok för år 1914 m. m. anmälde marinförvaltningen, att arbetet med huvudbokens avslutande hunnit så långt, att överbetalningarna å förenämnda tre anslag kunde till siffran uppgivas samt att överbetalningarna utgjorde

å anslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan.....	kronor	989,876: 10
å anslaget till naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet	»	359,934: 77
å anslaget till sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför.....	»	1,797,402: 04

och hemställda marinförvaltningen under hänvisning till ämbetsverkets uttalande i ovanberörda skrivelse den 8 januari 1915 om nådig föreskrift, att utgifterna under år 1914 å anslagen till naturaunderhåll åt personal vid flottan samt vid kustartilleriet ävensom å anslaget till sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför skulle, i den mån samma utgifter överskrede nämnda särskilda anslags i riksstaten upptagna belopp, få i marinförvaltningens huvudbok för år 1914 omföras till kontot för utgifter för krigsberedskapen samt sålunda, i likhet med övriga utgifter för krigsberedskapen, av ämbetsverket i sinom tid anmälas till ersättande.

Enligt nådigt brev den 7 maj 1915 fann emellertid Eders Kungl. Maj:t denna marinförvaltningens framställning ej föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd. Vid sådant förhållande var marinförvaltningen förhindrad att uti ifrågavarande avseende tillämpa annat förfaringssätt än det mot vilket revisorerna riktat sin anmärkning.»

*Utskottets
yttrande.*

Enligt vad utskottet inhämtat, har Kungl. Maj:t genom beslut den 7 april 1916 bifallit en av marinförvaltningen gjord hemställan att följande belopp från nedan angivna anslag, nämligen från anslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan 861,124 kronor 99 öre, från anslaget till naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet 113,830 kronor 92 öre, från anslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. 326,908 kronor 50 öre samt från anslaget till kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m. 359,279 kronor 62 öre måtte i marinförvaltningens huvudbok för år 1915 få omföras till kontot för utgifter för krigsberedskapen samt sålunda i likhet med övriga utgifter för krigsberedskapen få av förvaltningen i sinom tid anmälas till ersättande.

Vid sådant förhållande har utskottet endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

§ 5.

(Rev. ber. pag. 156—157; utl. pag. 685.)

I berättelsen angående marinförvaltningen hava revisorerna vidare under § 5 anfört följande:

»Vid granskning av marinförvaltningens och därunder lydande myndigheters räkenskaper för revisionsåret hava revisorerna funnit, att under tiden för mobiliseringen vid Vaxholms kustartilleriregemente utbetalats i hyra för bogserbåtar något över 223,000 kronor. I detta belopp ingår hyra, förutom för bogserbåtar, jämväl för pråmar och andra transportfartyg. Sålunda hava, såvitt av räkenskaperna kunnat inhämtas, för ifrågavarande ändamål enbart till tre stora fartygsbolag utbetalts kronor 131,574: 59.

Då dessa kostnader i jämförelse med vad som i övrigt utbetalts för samma ändamål synas anmärkningsvärt höga, hava revisorerna å förhållandet velat fästa uppmärksamheten.»

Över denna anmärkning har marinförvaltningen infortrat yttrande från kommandanten i Vaxholms fästning, vilket yttrande, då detsamma betecknats såsom hemligt, blivit från finansdepartementet direkt till utskottet överlämnat. Härjämte har marinförvaltningen i sitt ovanberörda utlåtande, under omförmälan av berörda hemliga skrivelse, i övrigt erinrat, att ämbetsverket icke haft någon som helst befattning med förhyrandet av ifrågavarande materiel.

Utskottet har tagit del av innehållet i ovanberörda såsom hemlig betecknade handling, och då utskottet funnit däri avgivna förklaring fullt tillfredsställande, har utskottet endast velat sagda förhållande för riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

anmäla.

Vetenskapsakademien.

§ 6.

(Rev. ber. pag. 396—397; utl. pag. 708—713.)

I § 1 under berättelsen angående vetenskapsakademien hava revisorerna erinrat, hurusom för uppförande å ett till tomt för naturhistoriska riksmuseet inköpt område vid Djurgårds-Frescati av nya byggnader för museet i huvudsaklig överensstämmelse med i ärendet företedda, av arkitekten A. Anderberg uppgjorda ritningar 1908 års riksdag *dels* medgivit, att museets byggnadsfond finge i sin helhet användas, *dels* beslutat, att ett belopp intill 990,000 kronor skulle av riksgäldskontoret förskottsvis utbetalas, på sätt av Kungl. Maj:t bestämdes, för att återgäldas i den mån staten tillhöriga, ännu osålda andelar av kvarteren Grönlandet södra och Grönlandet norra i Stockholm ävensom statens byggnader i samma kvarter bleve försålda och köpeskillingen därav inflöte, *dels ock* under åttonde huvudtiteln beviljat ett anslag å 567,184 kronor. Av detta anslag anvisades sista delen av 1913 års riksdag. Byggnadsfondens bidrag hade uppgått till 1,076,606 kronor. För ändamålet hade sålunda sammanlagt disponerats 2,633,790 kronor.

Härefter hava revisorerna anført följande:

»Revisorerna hava besökt de numera färdiga nybyggnaderna, där vid besöket uppställande av samlingarna pågick. Det betydande byggnadskomplexet har ett synnerligen förmånligt läge och är av en värdig och tilltalande arkitektur. Själva byggnadsarbetet syntes solitt och omsorgsfullt utfört, dock att beträffande träarbetet anmärkningar i åtskilliga avseenden kunde framställas. Till fönsterbågar, dörrfoder och dörrar, paneler, ledstänger och mera dylikt hade i stor utsträckning tydligen använts virke, som icke varit torrt, med det resultat, att sedan det samma numera torkat, i ett stort antal fall icke obetydliga springor uppstått i fogarna. I synnerhet gjorde denna felaktighet sig gällande beträffande fönstren, vilka så gott som överallt företedde mycket stora mellanrum mellan karmarna och fönsterbågarna. Vilken ogynnsam inverkan på lokalernas uppvärmning detta förhållande skall medföra, synes uppenbart.

Mattorna voro på åtskilliga ställen mindre omsorgsfullt inpassade.

Vidare fäste revisorerna sin uppmärksamhet vid, att i de för det vetenskapliga arbetet avsedda lokalerna inom de olika avdelningarna den

elektriska belysningen syntes olämpligt anordnad, i det att väggkontakter vid fönstren i allmänhet saknades — särskilt gällde detta entomologiska avdelningen — och att förty vid arbetsbord, placerade vid dessa fönster, dylik belysning icke kunde erhållas.

Slutligen iakttago revisorerna, att en stor del av bottenvåningens fönster, som voro helt oskyddade, lågo mycket nära marken. Då detta förhållande synes innebära en viss fara för olovligt tillträde till samlingarna, hava revisorerna velat framhålla, att åtgärder till denna faras avlägsnande eller minskande torde böra vidtagas.»

I häröver avgivet utlåtande den 11 januari 1916 har överintendents-ämbetet anfört följande:

»Vad först angår den gjorda anmärkningen mot träarbetet är det att märka att vid hållen slutbesiktning å byggnadsarbetena framställt åtskilliga erinringar med föreskrift, att vissa felaktigheter skulle omedelbart avhjälpas, men att med botande av andra skulle anstå till ansvarstidens slut. Särskilt, vad rörer fönstren hava besiktningsmännen ålagt byggnadsentreprenören »att bågarna skola justeras överallt, där öppningen mellan båge och karm överstiger fyra millimeter». Också har under nästlidne års sommar entreprenören låtit justera åtskilligt snickeri i enlighet med anvisningarna i det vid vederbörande syneförrättning förda protokoll, och torde därjämte böra uppmärksammas, att ansvarstiden för här ifrågavarande arbeten kontraktsevenligt utgår först den 17 december 1917.

I fråga vidare om vad som påståtts om leveransen av linoleummattor vill ämbetet framhålla, att denna leverans icke ännu blivit avslutad, avsynad och godkänd och att först när de omnämnda, jämförelsevis små felen, som icke äro för ämbetet obekanta, blivit avlägsnade — vilket torde inom den närmaste framtiden komma att ske — leverantören erhåller likvid.

Vidkommande häruppå anmärkningen mot den elektriska belysningen må här påpekas, att vetenskapsakademiens delegerade vid bygget i fråga professorerna Chr. Aurivillius och Einar Lönnberg uti den 20 december nästlidne år dagtecknad skrivelse, som blivit hos ämbetet förededd, förklarar, att det visserligen skulle hava varit förmånligt, om kontakter funnits vid varje fönster vid entomologiska avdelningen liksom ock på en del andra ställen i andra avdelningar, men att sådant icke torde vara alldeles nödvändigt, åtminstone icke för närvarande. Under byggnadstiden har icke framförts någon fordran på ytterligare kontakter i entomologiska avdelningen, utan har denna åstundan först nu fram-

kommit. De elektriska anordningarna hava utförts efter av vederbörande godkända planer, varvid emellertid iakttagits det flertal tillägg och ändringar, vilka av riksmuseets intendent önskats under arbetstiden.

Beträffande slutligen ifrågakänt skydd för fönster och dörrar i bottenvåningen har dylikt icke påfordrats i vidare mån, än att yrkande gjorts därom, att galler måtte uppsättas för vissa ytterdörrar, vilket också verkställdes; något skydd uti ifrågavarande avseende har icke varit upptaget i det av vetenskapsakademien på sin tid avgivna och för riksdagen framlagda förslag till nytt naturhistoriskt riksmuseum.»

Vidare har förste intendenten vid naturhistoriska riksmuseet, professorn E. Lönnberg i skrivelse den 5 januari 1916 i frågan anfört följande:

»Statsrevisorernas anmärkningar hänföra sig till fyra olika saker. Den första av dem rör den omständigheten, att »till fönsterbågar, dörrfoder och dörrar, paneler, ledstänger och mera dylikt» — — — »i stor utsträckning tydligen använts virke som icke varit torrt, med det resultat, att sedan detsamma numera torkat, i ett stort antal fall icke obetydliga springor uppstått i fogarne». Dessa förhållanden ha av undertecknad ingalunda varit obeaktade, utan har jag såväl skriftligen som muntligen till kungl. överintendentensämbetet och dess kontrollant upprepade gånger påpekat felaktigheterna särskilt rörande fönster och dörrar. Det har till svar härå framhållits, att byggnadsentreprenören fortfarande är ansvarig för trävirket. En provisorisk justering har också utförts, men denna är långt ifrån tillfyllestgörande. Mycket stora springor finnas ännu på många ställen vid fönsterna. Sådana av 5—6 millimeter bredd och däröver ända till 10 millimeter äro ej ovanliga. Till följd av fönstrens konstruktion, i det att själva fönsterbågen slår an mot en fals, och packning finnes emellan, äro dock dessa springor ej av fullt så stor betydelse för lokalernas uppvärmningsförhållanden, som vid första påseendet kan tyckas, men de äro naturligtvis i mycket hög grad vanprydande och giva intryck av vårdslöshet. Dörrarne förhålla sig på liknande sätt. Det finnes dylika, som ej kunna stängas med dubbellåsens första kolvslag, ehuru därvid kolven framskjuter omkring 15 millimeter. Dylika felaktigheter äro ju synnerligen beklagliga, och även om de genom påläggning etc. kunna avhjälpas, synes det, som om det bättre skulle ha kunnat från början förebyggas genom effektivare kontroll.

Den andra anmärkningen från statsrevisorernas sida rör påläggningen av korkmattor. Med avseende härför bör likväl anföras, att vid tiden för anmärkningens framställande mattorna ännu ej justerats. Detta har emellertid sedan dess skett, och torde felen nu i huvudsakliga delar

avhjälppts, ehuru det skulle varit bättre, om på en del ställen mattornas kanter genom anbringandet av lister fasthållits vid golvet. Dylika lister ingingo dock ej i kontraktet med den firma, som utfört arbetet.

Den tredje anmärkningen hänför sig till det förhållandet, att på vissa ställen, särskilt inom den entomologiska avdelningen, väggkontakter för elektrisk belysning saknas vid fönstren. Med avseende härpå torde kunna framhållas, att det nog skulle kunna ha varit önskvärt om flera kontakter för belysning av arbetsplatser vid fönstren funnits, ej blott inom den entomologiska avdelningen, men åtminstone för närvarande torde ej föreligga något omedelbart behov i detta avseende.

Den fjärde anmärkningen har framställts rörande det faktum, att en stor del av bottenvåningens fönster ligga helt nära marken och äro helt oskyddade, vilket skulle kunna innebära en viss fara för att obehöriga beredde sig olovligt tillträde till samlingarne. Utan tvivel skulle det vara mycket värdefullt, om denna obestriddliga fara för inbrott skulle kunna avlägsnas genom vissa lämpliga försiktighetsåtgärders vidtagande. I synnerhet torde dylika vara behövliga på byggnadernas baksida, men även på ett flertal andra ställen. Det är emellertid ej alldeles så lätt att omedelbart avgöra, huru lämpligast i detta fall bör förfaras. De botaniska avdelningarnas intendenterna hava för sin del framhållit såsom mest önskvärt, att yttre galler anordnades på de hotade fönstren. På huvudbyggnadens bottenvåning, särskilt dess baksida, förefaller det däremot mig vara lämpligast att anbringa inre fönsterluckor ungefär på samma sätt som redan skett i det nordligaste rummet i huvudbyggnadens jordvåning. För att utföra dessa skyddsarbeten torde dock för närvarande ej finnas medel tillgängliga.»

Vetenskapsakademien har i skrivelse den 12 januari 1916, med överlämnande av professorn Lönnbergs ovannämnda yttrande, för egen del särskilt framhållit önskvärdheten av att betryggande åtgärder vidtagas till förhindrande av obehörigas tillträde till vissa lokaler i bottenvåningen.

Slutligen har Sveriges geologiska undersökning i skrivelse den 3 januari 1916 yttrat sig över de av revisorererna anmärkta förhållandena och därvid anfört följande:

»De av riksdagens revisorer anmärkta bristfälligheterna beträffande träarbetets utförande hava efter lokalernas avsynande gjort sig märkbara även inom Sveriges geologiska undersöknings lokaler. Dörrfoder och dörrar äro sålunda nu i betydande utsträckning sönderspruckna, mellan dem hava uppstått så stora springor, att i vissa fall dörrarna icke längre kunna låsas, och vid ogymsam väderlek tränga köld och blåst in i

rummen genom de ganska breda springor, som uppstått mellan fönsterbågarna och karmarna.

I fråga om mattorna hava inom geologiska undersökningens lokaler först nyligen de slutliga justeringsarbetena blivit utförda, och är det anledning hoppas, att de av oss tidigare anmärkta felaktigheterna därvid skola hava blivit effektivt avhjälpta.

Beträffande anordningen av den elektriska belysningen vill geologiska undersökningen framhålla, att inom dess lokaler visserligen icke den av riksdagens revisorer speciellt framhållna bristfälligheten (eller att väggkontakter saknas vid fönstren i arbetsrummen) förefinnes, men att i stället därstädes, såsom undersökningen förut framhållit för kungl. överintendentsämbetet, korridorbelysningen är otillfredsställande anordnad, i det att man icke genom att skruva på en enda knapp i varje våning kan belysa och släcka utefter hela de långa och mörka korridorerna. Utom andra olägenheter medför den nuvarande anordningen, att lågor måste hållas tända under längre tider, än fallet skulle vara, om de av undersökningen föreslagna förbättringarna blivit vidtagna.

Vad slutligen beträffar det anmärkta förhållandet, att en del av källarvåningens fönster ligga så nära marken, att de kunna medgiva ett olovligt tillträde till samlingarna, får geologiska undersökningen vitsorda, att samma förhållande gäller även beträffande dess lokal, samt att nödiga skyddsanordningar synas böra vidtagas i detta hänseende.»

*Utskottets
yttrande.*

I betraktande av de betydande byggnader, som med avsevärda bidrag från statens sida uppförts för naturhistoriska riksmuseet, anser sig utskottet kunna förvänta, att de av revisorerne anmärkta bristfälligheterna avhjälpas ävensom att eventuella andra felaktigheter, som må vidlåda ifrågavarande byggnadsarbete, varda noggrant beaktade, innan ansvarstiden för ifrågavarande arbeten kontraktsevenligt utgår. Under uttalande härav har utskottet velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

Järnvägsstyrelsen.

§ 7.

(Rev. ber. pag. 565—569; utl. pag. 728—732.)

I § 8 av sin berättelse angående järnvägsstyrelsen hava revisorerna till en början erinrat, hurusom i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet 1912 års riksdag, under visst förbehåll om upplåtelse av mark m. m., beslutat dels att fortsätta arbetet med den av 1910 års riksdag beslutade utläggningen av ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna och därvid framdraga banan över Södertälje kanal på bro av 26 meters fri höjd med rörlig öppning (klaff) söder om nuvarande järnvägsövergången samt anordna station å Näset, dels att utlägga bispår till Södertälje stad och ombygga stationen därstädes, allt i huvudsaklig överensstämmelse med den s. k. Södertäljekommissionens förslag och för en beräknad kostnad av 5,074,200 kronor, däri inberäknad viss kostnad för norra Södermanlands järnvägs anslutning till stationen å Näset. För år 1913 beviljade 1912 års riksdag för ändamålet ett anslag av 2,900,000 kronor; och hade riksdagen 1913 och 1914 anvisat återstående 2,174,200 kronor.

Såsom revisorerna vidare erinrat, har utförandet av ombyggnaden av statsbanan mellan Rönninge och den punkt söder om Ström, där det av 1912 års riksdag beslutade dubbelspåret sträckning sammanföle med den förutvarande statsbanelinjen, av Kungl. Maj:t uppdragits åt en särskild kommission, som i såväl tekniskt som ekonomiskt avseende omhändertog arbetena i fråga. Enligt överenskommelse mellan kommissionen och järnvägsstyrelsen hade genom styrelsens försorg utförts ombyggnadsarbetena å Rönninge station och Igelsta hållplats ävensom å linjen mellan dessa punkter, dock med undantag för tunnelanläggningarna mellan dessa båda platser, vissa väganläggningar m. m.

Revisorerna hava vidare meddelat, att de besett de mellan Rönninge och Ström samt för Södertälje nya station utförda anläggningarna; angående arbetets fortskridande intill tiden för besöket (den 22 november 1915) hava revisorerna meddelat följande dem lämnade uppgifter:

»I. *Bandelen Rönninge—Igelsta.*

Anläggningarna vid Rönninge station voro i det närmaste färdiga. Å linjen mellan Rönninge och Igelsta återstodo endast smärre kompletteringsarbeten samt väganläggningar. Den nya linjen har öppnats för allmän trafik den 8 nästlidne oktober.

II. *Bandelen Igelsta—Ström.*

Vad först angår terrasseringsarbetena, så återstod i huvudsak, att — frånräknat förutsedda sjunkningar — utfylla cirka 70,000 kubikmeter i bankarna. Fyllnadsmassorna hämtas ur kanalbankarna mellan Maren och Saltsjön för fullföljande av den av riksdagen år 1913 beslutade utvidgningen av Södertälje kanal å nyss angivna sträcka. Närmare 500,000 kubikmeter av de till omkring 700,000 kubikmeter uppskattade massorna hade hittills uttagits.

I tunneln vid Ström återstodo vissa rensningsarbeten samt uppförande av förstärkningsvalv.

Vägportar och kulvertar voro i huvudsak färdiga. Landfästena för bron över Södertälje kanal voro uppförda. För det norra pelarstödet var schaktningen färdig samt pålkista nedsänkt. Järnöverbyggnaden var under tillverkning. Vid bro över kanal vid Ström är underbyggnaden färdig. Av järnöverbyggnaden var en del färdig att monteras och återstoden under tillverkning.

Beträffande överbyggnaden återstodo räsläggning och grusning å hela sträckan utom å Näsets station, där arbetena delvis utförts.

För förbindelsespåret Näset—Södertälje återstodo vissa putsnings- och kompletteringsarbeten ävensom räsläggning och grusning.

Förbindelsespåret Näset—Uthamnsspåret var färdigt utom i avseende å putsnings- och kompletteringsarbeten.

Vid Näsets station var terrasseringsarbetet färdigt, med undantag av putsning och matjordsbeklädnad. Grusning och räsläggning hade utförts till omkring två tredjedelar. Grundgrävning för stationshuset var påbörjad.

För Södertälje station var omkring en tredjedel av jordschaktningen utförd. Grundläggning för vändskiva och lokstall var slutförd. Lastkajen var färdig, likaså stödjemuren utefter kajgatan till större delen.

För Norra Södermanlands järnväg hade av terrasseringsarbetena bergsprängning och jordschaktning utförts till omkring tre fjärdedelar. För vägporten till landsvägen var underbyggnaden färdig.

Angående tiden för arbetenas färdigställande hava revisorerna från byggnadskommissionens arbetschef erfarit följande.

»Enligt entreprenadkontrakt av den 11 oktober 1912 skulle arbetet så bedrivas, att banan kunde öppnas för allmän trafik senast den 1 september 1915. Entreprenadsumman var 2,033,286 kronor.

Genom tilläggskontraktet av den 9 juni 1913, som jämväl omfattar kanalleden Maren—Saltsjön, Södertälje station och omläggning av Norra Södermanlands järnvägs huvudspår, vilka icke ingingo i den ursprungliga entreprenaden, ökades kontraktets omfattning, så att det där- efter omfattar en kostnadssumma av cirka 3,000,000 kronor emot förenämnda cirka 2,033,000 kronor.

Härvid fastställdes tiderna för arbetets färdigställande sålunda:

att huvudlinjen, förbindelsespåret Näset—Södertälje, Norra Södermanlands järnvägsspår samt den del av Södertälje station, som är belägen norr om landsvägsbron till Vårdsholmen, skulle vara färdiga att öppnas för allmän trafik den 1 juni 1916, och

den del av Södertälje station, som är belägen söder om samma bro senast fyra månader efter den tid, då det gamla förbindelsespåret mellan Saltskogs station och Södertälje upphör att trafikeras. Kanalen skulle vara färdig senast den 1 maj 1917.

Sommaren 1914 låg emellertid arbetet under sex månader nere till följd av strejk och då enligt kontraktet entreprenören på grund härav äger rätt till motsvarande förlängning i arbetstiden, framflyttas tidpunkten då arbetet kontraktsevenligt skall vara färdigt:

för järnvägsanläggningen utom Södertälje station till *den 1 december 1916* och

för kanalen till *den 1 november 1917*.

Vid grundläggningen för bron över Södertälje kanal har det visat sig att under det befintliga, vid undersökningarna anträffade rullstenslagret finnes grus och sand, varför grundläggningen icke såsom i planen förutsatts ansetts kunna utföras direkt på naturliga botten utan har grundpålning beslutats, varigenom givitvis längre tid åtgår för underbyggnadens färdigställande. Denna torde emellertid kunna vara färdig omkring 1 juni eller 1 juli 1916.

Järnöverbyggnaden utföres icke av entreprenören för järnvägsanläggningen utan av Motala Verkstads Nya Aktiebolag, som i kontraktet angående tillverkningen betingat sig för järnöverbyggnadens

uppsättande en tid av nio månader från den tidpunkt, då underbyggnaden är färdig.

Denna brobyggnad, som är bestämmande för tidpunkten för bansträckans öppnande för trafik, beräknas sålunda kunna slutföras till sommaren 1917.

En omständighet, som inverkar på arbetets bedrivande, är även att den i nådigt brev den 28 november 1912 till landshövdingen m. m. friherre G. Lagerbring omförmälda överenskommelsen med Norra Södermanlands järnväg, vartill förslag skulle av kungl. järnvägsstyrelsen upprättas, snarast kommer till stånd. Att sådan överenskommelse ännu ej träffats inverkar nämligen i hög grad menligt på arbetets bedrivande.

Så har å Södertälje station arbetet kunnat bedrivas endast i ringa utsträckning, enär för utförande av den av Kungl. Maj:t fastställda stationsplanen erfordrades

dels mark tillhörande Nr. Sl. J:s AB.,

dels förändringar av Nr. Sl. J:s spår och har järnvägsaktiebolaget icke medgivit byggnadskommissionen rätt att disponera erforderlig mark eller vidtaga spårförändringar, så länge nämnda överenskommelse icke träffats. Tidpunkten för färdigställande av Södertälje station är sålunda beroende därav. Även arbetena på Näsets station beröras av överenskommelsen, enär det vid förda underhandlingar mellan kungl. järnvägsstyrelsen och Nr. Sl. J. bl. a. ifrågasatts att Nr. Sl. J. skulle få sin slutpunkt vid näset i stället för vid Södertälje. Sålunda kunna planer för vattentagningsanordningar, växel- och signalsäkerhetsanläggningar o. d. icke utarbetas.

Beräknad förbindelse under byggnadstiden mellan Nr. Sl. J:s uthamnsspår och järnvägsanläggningen har icke kunnat åstadkommas och ifrågasättas kan, huruvida byggnadskommissionen formellt varit berättigad att ens låta utföra anläggandet av Nr. Sl. J:s huvudspår till Näset. I Kungl. Maj:ts nådiga resolution den 28 november 1912 har nämligen Nr. Sl. J:s sträckning fastställts under förutsättning att överenskommelse träffas mellan kungl. järnvägsstyrelsen och Nr. Sl. J. angående det sammans inledande å Näsets station.

Av vad ovan framgår skulle sålunda, under förutsättning att överenskommelse med Nr. Sl. J. snarast träffas samt att inga oförutsedda hinder, strejk, force majeure eller dylikt inträffa, järnvägen kunna för allmän trafik öppnas i medio av år 1917.»

Beträffande ifrågavarande järnvägsbyggnad hava revisorerna vidare erinrat därom, att uti Kungl. Maj:ts proposition till 1913 års riksdag angavs, att, enligt det upprättade entreprenadkontraktet, det åläge entreprenören att bedriva arbetet så, att banan efter vederbörlig besiktning kunde öppnas för allmän trafik före den 1 september 1915.

Revisorerna hava härefter anfört följande:

»Enligt vad ovan relaterats kommer emellertid denna tidpunkt att framflyttas högst väsentligt eller till tidigast sommaren 1917. Utan att närmare ingå på en prövning av, huruvida ovan angivna förhållanden äro av sådan beskaffenhet, att de bort medföra en så lång förskjutning av tiden för arbetets färdigställande, vilja revisorerna dock framhålla att de vid granskningen av förevarande fråga funnit ett ytterligare stöd för riktigheten av de uttalanden, som gjordes av 1913 års revisorer (sid. 531) »att det för framtiden torde vara fördelaktigast, om utförandet av åtminstone alla större järnvägsbyggnader uppdrages åt järnvägsstyrelsen, utan anlåtande av generalentreprenad». — Den splittring av arbetenas utförande, som blivit en följd därav, att dessa omhänderhavas av dels en särskild byggnadskommission, dels järnvägsstyrelsen och dels entreprenören torde med all sannolikhet kunna angivas såsom en icke oväsentligen bidragande orsak till tidsutdräkt och försvårande av arbetets ledning.

Revisorerna vilja slutligen uttala önskvärdheten av att de arbeten, vilkas fullbordande äro beroende på kommissionens eller järnvägsstyrelsens åtgöranden, måtte i möjligaste mån påskyndas, detta särskilt med hänsyn till de stora fördelar för trafikens rationella bedrivande, som ett snart färdigställande av dubbelspåret ifråga oavvisligen måste anses innebära.»

I anledning av vad revisorerna sålunda anfört har järnvägsstyrelsen i utlåtande den 19 januari 1916 anfört följande:

»Med anledning av vad statsrevisorerna anfört angående arbetena å dubbelspåret Rönninge—Ström vill styrelsen till en början anförda följande i anslutning till de meddelanden, revisorerna lämnat om de pågående arbetena, de uppgivna anledningarna till arbetenas försenande m. m.

I. *Bandelen Rönninge—Igelsta.*

De arbeten å denna bandel, som utförts genom styrelsens försorg, hava bedrivits med hänsyn till att de borde vara färdiga minst lika

tidigt som de av byggnadskommissionen verkställda tunnelsprängningarna å samma bandel, vilket även blev fallet. Sedan styrelsen hos kommissionen utverkat, att styrelsen finge övertaga det nya dubbelspåret å ifrågavarande bandel oberoende av den tid, då arbetena å bandelen Igelsta—Ström kunde bliva färdiga, blev också det nya dubbelspåret Rönninge—Igelsta taget i bruk för den allmänna trafiken genast efter det att kommissionens arbeten å sistnämnda bandel blivit färdiga eller vid samma tidpunkt, som ursprungligen förutsattes för dubbelspårsbyggnadens färdigställande, nämligen samtidigt med färdigställandet av statsbanan Järna—Norrköping.

II. Bandelen Igelsta—Ström.

Angående tiderna för arbetenas färdigställande hava revisorerna enligt uppgift erhållit en del upplysningar av byggnadskommissionens arbetschef, varvid bland annat framhållits vissa skäl för arbetenas försenande, och vill styrelsen härom anföra följande.

Styrelsen finner det med hänsyn till dubbelspårets betydelse för trafikens skötsel vid upploppet till Stockholm beklagligt, att tiden för färdigställande av huvudbanan samt Näsets bangård behövt framflyttas så mycket som nio månader på grund av de enligt tilläggskontraktet av den 9 juni 1913 tillkomna arbetena; en förlängning av arbetstiden, beträffande vilken styrelsen ej haft tillfälle att yttra sig. Även om dubbelspåret, såsom ovan anförts, färdigställts för bandelen Rönninge—Igelsta så att numera endast sträckan Igelsta—Ström är enkelspårig, måste det dock tydligtvis verka synnerligen försvårande vid tidtabellers upprättande samt vid varje trafikrubbning hämmande på tågledningen och tåggången, då på ett enda ställe, även om detta gäller en relativt kort sträcka, trafiken i båda riktningarna skall behöva trängas ihop och bliva beroende den ena av den andra.

Förhållandena göras ännu svårare därav att på den avstrypande enkelspåriga sträckan ligger även Saltskogs station med dess synnerligen riskabla och otillräckliga trafikeringsmöjligheter.

Mot det gjorda påståendet, att arbetenas utförande i hög grad blivit hindrat därigenom, att den av Kungl. Maj:t anbefallda överenskommelsen med Norra Södermanlands järnvägsaktiebolag angående bolagsbanans inledande till Näset — vilken överenskommelse skulle träffas mellan järnvägsstyrelsen och bolaget — ännu icke blivit ingången, måste styrelsen inlägga en bestämd gensaga. Sedan underhandlingarna med bolaget avancerat så långt, att meningsskiljaktigheter icke råde mellan styrelsen

och bolaget angående de tekniska anordningarna å Nässets bangård eller sättet för den enskilda banans inledande dit, samt styrelsen av bolaget erhållit skriftlig bekräftelse därpå, meddelade styrelsen till kommissionen i skrivelse redan den 24 juli 1914, att bolaget förklarar sig icke hava något att erinra mot dessa anordningar. Något hinder i detta avseende för kommissionen att därefter bedriva dessa, för övrigt då redan till stor del utförda arbeten på sådant sätt, att de kunnat vara färdiga vid den i det första kontraktet stipulerade tiden, 1 september 1915, med erforderlig sex månaders förlängning på grund av den strejk, som pågått, har styrelsen icke kunnat finna, så mycket mera som planen för Nässets bangård redan då var av Eders Kungl. Maj:t fastställd.

Såsom ytterligare skäl för att arbetena å Nässets bangård hindrades därav att förut omtalade överenskommelse med bolaget icke vore träffad har anförts, att vid underhandlingarna mellan styrelsen och bolaget skulle ifrågasättas, att bolagets järnväg måtte få sin slutpunkt vid Näset i stället för vid Södertälje. Det äger sin riktighet, att bolaget föreslagit detta, men, då det aldrig varit ifrågasatt, att detta skulle medföra någon ändring av de för Näset och Södertälje fastställda stationsplanerna, anser styrelsen anledning icke hava funnits för kommissionen, som icke gjort någon förfrågan hos styrelsen i detta avseende, att icke bedriva arbetena å Nässets bangård med ledning av styrelsens uppgift i den förut nämnda skrivelsen den 24 juli 1914 till kommissionen, att anordningarna å Nässets bangård i tekniskt hänseende av bolaget godtagits.

Vidkommande arbetena med Södertälje stations ombyggnad har uppgivits, att dessa icke kunnat bedrivas på grund av att bolaget icke medgivit byggnadskommissionen rätt att disponera erforderlig mark eller vidtaga spärförändringar, så länge nämnda överenskommelse icke träffats. Styrelsen har emellertid anledning antaga, att det formella hindret för arbetenas igångsättande på denna punkt skulle kunnat undanröjas efter närmare samråd med bolagsledningen om denna detalj.

Beträffande arbetena med växel- och signalsäkerhetsanläggningarna, hade enligt styrelsens förmenande åtgärder kunnat omedelbart vidtagas för upprättande av planer för desamma, efter det styrelsen, som ovan sagts, den 24 juli 1914 meddelat kommissionen, att bolaget icke hade något att erinra mot de tekniska anordningarna å förslaget till Nässets bangård. Först efter det att styrelsen i skrivelse till kommissionen den 23 juni 1915 påpekat angelägenheten av att förslag till växel- och signalsäkerhetsanläggningarna snarast upprättades, enär sådana anläggningars planläggning och utförande toge lång tid, har kommissionen genom skrivelse till styrelsen den 11 augusti 1915 anhållit, att ifråga-

varande förslag måtte upprättas genom styrelsens försorg och till kommissionen överlämnas. Styrelsen igångsatte omedelbart arbetena med dessa förslag, vilka under närmaste tid komma att till kommissionen överlämnas.

Slutligen har angivits, tydligen även detta såsom skäl för arbetenas försenande, att beräknad förbindelse under byggnadstiden mellan Norra Södermanlands järnvägs uthamnsspår och järnvägsanläggningen icke kunnat åstadkommas. Arbetena med utfyllning av banken för spåret påbörjades dock av entreprenören, Nordiska järnvägsbyggnadsaktiebolaget, redan 1913 och borde av honom hava kunnat fullbordas samma år, om arbetena bedrivits utan avbrott. Förbindelsen hade då kunnat vara färdig åtminstone i början av år 1914. Att något hinder icke mött från bolagets sida torde framgå av följande:

Den 3 december 1914 begärde entreprenören hos bolaget *dels* att i enlighet med ett av entreprenören upprättat förslag få inlägga en växel i bolagets uthamnsspår i och för förbindelses åstadkommande mellan detta spår och sidospåret upp till Näsets station, *dels* om tillstånd att med egen materiel trafikera bolagets uthamnsspår mot det att entreprenören bland annat bekostade anordningarna ävensom växelns bevakning.

Den 18 sistnämnda månad meddelade bolaget, att bolaget hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort framställning om att få, på av entreprenören begärt sätt, inlägga växeln. Bolaget kunde dock ej medgiva entreprenören rätt att trafikera uthamnsspåret med egen materiel, men åtog sig att ombesörja denna trafik mot vanlig avgift per vagn mellan Södertälje och ifrågavarande växel.

Den 23 januari 1915 meddelade bolaget entreprenören, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen medgivit (den 24 december 1914) växelns inläggande samt att vederbörande distriktschef lämnat ett par kompletterande mindre föreskrifter. Självfallet borde alla kostnader för anläggningen drabba entreprenören.

Styrelsen, som funnit de lämnade föreskrifterna för anordningen så enkla och billiga, som gärna kan ifrågasättas, har emellertid erfarit, att entreprenören icke begagnat sig av omtalade tillstånd. Enligt styrelsens förmenande kunde således denna förbindelse hava åstadkommit för åtminstone ett och ett halvt år sedan.

Vad slutligen angår statsrevisorernas uttalande *dels* angående lämpligheten av, att för framtiden åtminstone alla större järnvägsbyggnader utföras av styrelsen utan anlitan av generalentreprenad *dels* om sannolikheten av, att splittringen av arbetenas utförande mellan

byggnadskommissionen, entreprenören och järnvägsstyrelsen icke oväsentligt bidragit till tidsutdräkt och försvärande av arbetets ledning, kan styrelsen så mycket hellre biträda berörda uttalande som styrelsen vid upprepade tillfällen själv uttalat enahanda åsikter och senast framhållit detta i sin underdåniga skrivelse den 24 februari 1915 med anledning av i båda kamrarna vid 1915 års riksdag väckta motioner av respektive C. G. Ekman i första kammaren och A. Ekman i andra kammaren angående ledningen av och tillsynen å statens järnvägs- och vattenfallsbyggnader.

Slutligen vill styrelsen, som för sin del fullbordat de delar av arbetena, som det påkommit styrelsen att verkställa, instämma i statsrevisorernas uttalande angående önskvärdheten av att ifrågavarande dubbelspårsarbete i möjligaste mån påskyndas.»

Utskottet har velat uttala sin anslutning till de av revisorerna gjorda erinringarna, varvid utskottet ej kunnat undgå att finna det i hög grad anmärkningsvärt, att en så avsevärd tid tagits i anspråk för utförande av ifrågavarande dubbelspårsarbete. Under framhållande av önskvärdheten av att förevarande arbete i möjligaste mån påskyndas, har utskottet velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

Redovisningen av vissa riksstatsanslag m. m.

§ 8.

(Rev. ber. pag. 620—624; utl. pag. 739—741.)

Under ovanstående rubrik hava revisorerna anfört följande:

»Det sätt, på vilket rikshuvudboken redovisar riksstatens anslag till utgifter för kapitalökning, i vad dessa angå statens affärsverksamhet och utlåningsfonder, har givit revisorerna anledning att fästa riksdagens uppmärksamhet å vissa förhållanden belräffande riksstatsanslagens behandling, i vilka ändring synes påkallad.

Vad först angår de kapitalökningsanslag, vilka skola bestridas med *länemedel*, tillämpas i rikshuvudboken det förfaringssättet, att belopp, som ej under budgetåret lyftats hos riksgäldskontoret, föres såsom utgift

för vederbörande anslag till inkomsttiteln »lånemedel». I den mån från föregående år besparade belopp å ifrågavarande anslag behöva tagas i anspråk under räkenskapsåret uppföras de använda beloppen såsom inkomster på respektive anslag från sagda inkomsttitel. Härav följer, att i fråga om anslag, vara blott en del av den hos riksgäldskontoret inestående behållningen lyftes under budgetåret, rikshuvudbokens siffror ej giva uttryck för hela det belopp, som hos verket inestår vid årets början respektive slut. Och behållningar å äldre anslag, vilka ej återfinnas i räkenskapsårets riksstat, komme ej alls till synes i rikshuvudboken, därest ej behållningen till någon del lyftats hos riksgäldskontoret under räkenskapsåret.

Beträffande åter de kapitalökningsanslag, vilka äro avsedda att täckas med *andra statsinkomster än lånemedel*, avföras anslagsbeloppen i sin helhet såsom direkta utgifter för anslagen, även i fall, då vederbörande förvaltande verk icke till fullo uttagit anslagsbeloppen från statskontoret. Samtidigt som sålunda å anslagstiteln avförts hela det anvisade beloppet, har detsamma gottskrivits vederbörande affärs- eller utlåningsfond. Detta förfaringssätt har, enligt vad revisorerna inhämtat, sin grund i den uppfattningen, att behållningar å förevarande anslag icke böra betraktas såsom reservationer.

För ett närmare bedömande av spörsmålet på vad sätt i rikshuvudbokens budgetredovisning skall kunna erhållas bättre uttryck för nu omhandlade anslags verkliga ställning, torde frågan om dessa anslags natur i avseende å dispositionsrätten över uppkommande besparingar böra belysas.

Vidkommande de å riksgäldskontoret anvisade kapitalökningsanslagen vilja revisorerna erinra därom, att till och med år 1912 i det för riksgäldskontoret upprättade reglementet årligen upprepas de av tidigare riksdagar fattade särskilda beslut angående å lånemedel anvisade anslag, vilka vid tiden för reglementets utfärdande ännu ej av riksgäldskontoret utbetalats. Vid den ändrade uppställning av reglementet, som genomfördes av 1913 års riksdag, vidtogs den förenkling i förevarande hänseende, att i en summa angavs det belopp, som på grund av riksdagens t. o. m. år 1912 fattade beslut återstod att upplåna för i reglementet angivna ändamål. Till grund för reglementenas nu berörda bestämmelser ligger otvivelaktigt den uppfattningen, att hos riksgäldskontoret olyftade belopp å anslag, som skola täckas av lånemedel, stå till disposition även efter budgetårets utgång.

Emellertid läser det av flera skäl icke låta sig göra att utan vidare i rikshuvudboken uppföra de hos riksgäldskontoret inestående beloppen

å lånemedelsanslagen såsom reservationer å respektive anslag. I anslutning till vad redan tillämpats synes i stället det förfarandet kunna användas, att för varje å lånemedel anvisat anslag hela det hos riksgäldskontoret innestående beloppet i rikshuvudboken upptages såsom inkomst för anslaget från lånemedelstiteln och att vad som återstår olyftat av anslaget vid budgetårets utgång upptages såsom utgift för anslaget till samma inkomstitel.

Vad sedan angår frågan, huru de kapitalökningsanslag för statens affärsverksamhet och utlåningsfonder, vilka skola utgå av andra statsinkomster än lånemedel, böra behandlas i avseende å uppkommande besparingar, är till en början att märka, att under den tid, de extra ordinarie anslagen utbetalades från riksgäldskontoret, i reglementet för sagda kontor fanns infört ett allmänt stadgande beträffande nämnda anslags utbetalning, att vad som av ett anslaget belopp under ett år icke blivit från riksgäldskontoret uttaget eller behövt användas, finge, där ej annorlunda blivit särskilt föreskrivet, under ett följande år disponeras och utbekommas. Enligt samma stadgande finge de besparingar, som å anslagen för varje särskilt föremål kunde uppkomma, icke i annat fall, än där sådant uttryckligen medgivits, till andra behov disponeras utan borde oavkortade reserveras till kommande riksdags disposition.

Sedan de extra anslagen vid riksdagarna 1868 och 1873 i huvudsak överflyttats till riksstaten, att utbetalas från statskontoret, hava dessa anslag — utan att uttrycklig bestämmelse därom blivit meddelad — behandlats i anslutning till vad tidigare varit förhållandet på grund av nyss anförda stadgande. Anslagen hava sålunda, om de ej uttryckligen angivits äga annan natur, betraktats såsom reservationsanslag. Därest det med sådant anslag avsedda ändamålet blivit fyllt, utan att anslagsbeloppet i sin helhet åtgått, har Kungl. Maj:t efter anmälan från statskontoret beslutat om besparingens överförande till fonden för reserverade medel, respektive, efter år 1911, statsverkets kassafond. På samma sätt som de extra anslagen behandlades intill nämnda år anslagen »utom huvudtitlarna».

Då genom den vid 1911 års riksdag genomförda förändringen av riksstatens uppställning en särskild utgiftsgrupp »utgifter för kapitalökning» uppfördes i riksstaten, kommo anslagen till statens affärsdrivande verk och utlåningsfonder att ställas utanför indelningen i ordinarie och extra anslag. Detta förhållande har tydligen åstadkommit viss osäkerhet i fråga om behandlingen av uppkommande behållningar å ifrågakvarande anslag.

Till det statsrådsprotokoll i finansärenden den 30 december 1910, varuti principerna för budgetreformen utvecklades, yttrade föredragande departementschefen, att, därest överskott uppstode å ett kapitalökningsanslag, som icke vore avsett att täckas av lånemedel, detsamma borde överföras till fonden för reserverade medel eller den fond, som kunde komma att ersätta denna (statsverkets kassafond).

Enligt revisorernas uppfattning kan emellertid något verkligt överskott å ett kapitalökningsanslag ej anses förefinnas, förrän det med anslaget avsedda ändamålet blivit uppfyllt. Intill dess så skett, lärar intet hinder föreligga att, i enlighet med vad förhållandet var under den tid, anslag av ifrågavarande slag anvisades å extra stat eller utom huvudtitlarna, det belopp, som vid budgetårets utgång icke lyftats hos statskontoret, behandlas såsom reservation. Visserligen lärar det ej låta sig göra att i budgetredovisningen erhålla uttryck för det belopp av ett anvisat anslag, som av vederbörande verk lyftats men som ej vid budgetårets slut ännu blivit använt, detta på den grund att medel, som av statskontoret för ifrågavarande ändamål utbetalas, skola tillföras vederbörande affärs- eller utlåningsfond. Men därest — såsom sig bör — det fondförvaltande verket icke under budgetåret uttager större anslagsbelopp än som av behovet verkligen påkallas, bör den hos statskontoret kvarstående reservationen giva ett närmelsevis riktigt uttryck för vad av det beviljade anslaget, som vid budgetårets slut kvarstår oanvänt.

Revisorerna hava i detta sammanhang icke förbisett, att skäl kan förefinnas att bland anslagen till kapitalökning framdeles göra viss åtskillnad i avseende å dispositionen av uppkommande besparingar. Vissa av dessa anslag kunna nämligen vara av den natur, att typen reservationsanslag ej kan anses för dem berättigad. Men detta gäller i än högre grad beträffande de extra anslagen för verkliga utgifter.

Med anledning av att riksdagens år 1910 församlade revisorer i den av dem angivna berättelsen på anförda skäl ifrågasatt, huruvida icke föreskrift borde meddelas om behandlingen av möjligen förefintliga behållningar å extra ordinarie anslag, så att dessa behållningar icke onödigtvis komme att kvarstå såsom reservationer, anförde statskontoret i infordrat utlåtande bland annat:

»De extra ordinarie anslagen kunna antingen avse viss verksamhet under visst år eller ock vara anvisade för utförande av något företag eller

något arbete utan att utförandet nödvändigt behöver vara förlagt eller begränsat till något visst år. I bägge fallen böra befintliga besparingar å anslagen återföras till riksdagens disposition, så snart det blivit utrett, att inga utgifter för den ifrågavarande verksamheten återstå att bestrida. Emellertid har det i vissa fall visat sig svårt att bedöma, huruvida ett extra ordinarie anslag är att hänföra till det ena eller det andra slaget, eller, med andra ord, om det kan användas för utgifter, som avse tid efter budgetårets utgång eller icke.

Såväl för vinnande av det i statsrevisorernas ifrågavarande framställning åsyftade målet som ock ur andra synpunkter torde det därför vara synnerligen önskligt att all anledning till tvekan i förenämnda hänseende bleve undanröjd, vilket måhända lämpligast kunde ske däri-genom, att redan i sammanhang med riksstatens fastställande en bestämd åtskillnad gjordes mellan de bägge ifrågavarande slagen av extra anslag, till exempel så att de anslag, som ej avses att vara bundna vid ett visst år, betecknas såsom reservationsanslag, och de övriga, i den mån de ej utgöra förslagsanslag, lämnas utan särskild beteckning.

De såsom reservationsanslag betecknade extra ordinarie anslagen borde till fonden för reserverade medel eller den »statsverkets kassa-fond», som kan komma att ersätta nyssnämnda fond, överföras först då den verksamhet, anslaget avsett, blivit avslutad och tillika upplysning vunnits, att inga utgifter för ändamålet återstå, tillkommande det vederbörande myndigheter, en var för sitt område, att hos statskontoret göra anmälningar i ovanberörda avseende, vilka statskontoret torde böra i sammanhang med den årliga beräkningen över statsverkets inkomster bringa till Eders Kungl. Maj:ts kännedom.

Vidkommande åter de extra ordinarie anslag, som lämnats utan särskild beteckning och vilka avse viss verksamhet under visst år, torde frågan utan olägenhet kunna ordnas så, att antingen dessa anslag behandlas lika som 'förslagsanslag högst', och att således befintliga behållningar omedelbart vid bokslutet för budgetåret överföras till fonden för reserverade medel, eller ock en viss tid bestämmes, under vilken alla utgifter för ändamålet böra vara guldna, så att därefter återstående behållningar utan vidare utredning må kunna återföras till riksdagens disposition.

Statskontoret har nu angivit, i vilken riktning statskontoret anser åtgärder i förevarande hänseende böra vidtagas. Men slutgiltigt lär denna fråga icke kunna lösas förrän i sammanhang med allmän revision av utgiftsanslagens gruppering. I det yttrande till statsrådsprotokollet den 18 september 1909 däruti chefen för finansdepartementet förordade

tillsättande av en kommitté med uppdrag att utarbete förslag till en förändrad uppställning av riksstaten, häntyder departementschefen på den eventuella behövligheten av en dylik revision; och statskontoret har i sitt över den sedermera tillsatta kommitténs betänkande den 15 november 1910 avgivna utlåtande redan föreslagit, att till sagda revision måtte få anstå med realiserandet av det av kommittén framställda mera omfattande förslaget om en förändrad klassificering av riksstatsutgifterna.

Vad statskontoret sålunda anförde angående de extra anslagens olika behandling anslöt sig i huvudsak till det förslag, som riksstatskommitterade för sin del framställt.

Statsutskottet vid 1911 års riksdag upptog icke i utlåtandet över revisorernas berättelse till behandling nu berörda spörsmål, vadan något uttalande eller beslut från riksdagens sida ej kom till stånd.

Sedan numera i och med fastställandet av 1914 års riksstat en genomgripande revision av riksstatsanslagens gruppering blivit vidtagen, synes tiden vara inne att företaga en fullständig utredning, huru anslagen till kapitalökning, de extra anslagen ävensom de anslag i övrigt, vilka ej betecknas såsom ordinarie, böra behandlas och bokföras i avseende å uppkommande besparingar.»

I häröver avgivet yttrande den 31 december 1915 har statskontoret anfört följande:

»Till det statsrådsprotokoll i finansärenden den 30 december 1910, vari principerna för den nya uppställningen av riksstaten utvecklades, framhöll föredragande departementschefen, att anslag till kapitalökning till sin natur borde vara sådana, att de väl under alla förhållanden till hela sitt belopp under budgetåret stode till vederbörande affärsverks eller fonds förfogande, men icke finge överskridas. De borde vara så avvägda, att de gäve ett uttryck för storleken av det belopp, som statsmakterna avsett såsom kapitalplacering under året hos det beträffande verket eller fonden. Det sålunda givna direktiv har statskontoret ställt sig till efterrättelse såväl beträffande från riksgäldskontoret utgående anslag till kapitalökning för av statskontoret förvaltade utlåningsfonder som ock beträffande från statskontoret utgående anslag till kapitalökning för affärsfonder. Däremot har riksgäldskontoret förfarit så, att kapitalökningsanslag, som icke rekvirerats under budgetåret, tillhandahållits vederbörande ämbetsverk under senare år.

Riksdagens revisorer föreslå nu, att utgifter för kapitalökning »att täckas av andra statsinkomster» skola behandlas såsom reservations-

anslag. Detta innebär ett upphävande av den i ovanberörda statsrådsprotokoll hävdade principen, att varje riksdag skulle bestämma maximibeloppet av kapitalökning till visst ändamål under budgetåret, och att således, om ett belopp icke uttoges, det skulle ankomma på en följande riksdag att bestämma, om detsamma skulle få utgå under ett senare år. Revisorernas förslag medför emellertid praktiska fördelar såväl för vederbörande ämbetsverk, vilka besparas arbetet med att på nytt framställa och motivera kravet på kapitalökningsbelopp, som de icke under det gångna budgetåret lyftat, som ock för Eders Kungl. Maj:t och riksdagen, vilka slippa underkasta samma krav förnyad prövning. Statskontoret vill därför icke göra någon erinran mot ifrågavarande förslag.

Om utgifter för kapitalökning att täckas av lånemedel även skulle behandlas som reservationsanslag, måste i rikshuvudboken såsom statsregleringen tillförd inkomst under titeln lånemedel upptagas samma belopp, som bokföres såsom reservation å nyssnämnda anslag. Hade t. ex. denna regel tillämpats från och med år 1914, hade det belopp av kronor 37,704,500, som i rikshuvudboken för nämnda år upptagits såsom inkomst av lånemedel, fått ökas med kronor 20,892,495: 84, därav kronor 13,947,000 belöpande på år 1914 och återstoden på tidigare år. En dylik belastning av lånemedelstiteln undvikas genom statsrevisorernas förslag, »att för varje å lånemedel anvisat anslag hela det hos riksgäldskontoret inestående beloppet i rikshuvudboken upptages såsom inkomst för anslaget från lånemedelstiteln och att vad som återstår olyftat av anslaget vid budgetårets utgång upptages såsom utgift för anslaget till samma inkomstitel». Härigenom skulle åstadkommas, att de hos riksgäldskontoret inestående anslagsbeloppen komma till synes i rikshuvudboken utan att dock upptagas såsom reservationer. Då således det föreslagna bokföringssättet, om än icke avsett vid formulärets upprättande, har bestämda praktiska fördelar, har statskontoret intet att erinra mot detsamma, såvida av ovan anförda eller andra skäl ifrågavarande anslag icke anses kunna, i likhet med övriga utgifter till kapitalökning, behandlas såsom reservationsanslag.

I varje fall synas de anslag till kapitalökning, vilka skola behandlas såsom reservationsanslag, även böra i riksstaten betecknas såsom sådana.

Vidkommande slutligen revisorernas yttrande, att tiden synes vara inne att företaga en fullständig utredning, huru de extra anslagen även som de anslag i övrigt, vilka ej betecknas såsom ordinarie, böra behandlas och bokföras i avseende å uppkommande besparingar, kan stats-

kontoret så mycket hellre instämna häruti, som statskontoret redan i sin underdåniga skrivelse den 11 mars 1914 angående åtskilliga behållningar å extra statsanslag gjort en hemställan av enahanda innebörd beträffande de extra anslagen.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet vill uttala sin anslutning till de av revisorerna i förevarande avseende anförda synpunkter och håller i likhet med revisorerna före, att tiden synes vara inne att företaga en fullständig utredning beträffande ifrågavarande spörsmål. På grund härav och då jämväl statskontoret i sitt åberopade utlåtande förklarar sig dela denna åsikt, får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes företaga en fullständig utredning, huru anslagen till kapitalökning, de extra anslagen ävensom de anslag i övrigt, vilka ej betecknas såsom ordinarie, böra behandlas och bokföras i avseende å uppkommande besparingar.

Torvtillgångarnas tillgodogörande.

§ 9.

(Rev. ber. pag. 625—627; utl. pag. 741—744.)

Under ovanstående rubrik hava revisorerna anfört följande:

»Överrevisorerna vid statens järnvägar hava i den av dem avgivna berättelsen rörande statens trafikerade järnvägars samt statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning för år 1914 framhållet, att den senaste tidens abnormt höga stenkolspriser i förening med de svårigheter anskaffandet av tillräckliga kvantiteter stenkol mött, bragt torvfrågan i ett nytt läge. Under närvarande förhållanden representerar — framhålla överrevisorerna — varje besparad ton stenkol eller koks, som kan ersättas med torv, en avsevärd direkt vinst för statens järnvägar. Även om denna vinst, sedan stenkolsprisen återgått till det normala, helt och hållet bortföle, skulle dock användningen av torv medföra fördelen av ett minskat beroende av utländsk tillförsel. Överrevisorerna ifrågasätta fördenskull, huruvida icke för statens järnvägars räkning borde snarast möjligt på lämplig plats anordnas en försöksanläggning

för beredande av torv till bränsle. En dylik anläggning skulle, yttra överrevisorerna, tillföra statsbanorna bränntorv, eventuellt torvpulver, till självkostnadspris, på samma gång järnvägsstyrelsen förvärvade egen erfarenhet om den verkliga kostnaden för framställning av sådant bränsle.

Statsrevisorerna vilja för sin del uttala sin anslutning till vad överrevisorerna sålunda anfört. Frågan om torvmossarnas tillgodogörande för beredande av bränsle är uppenbarligen av den största vikt och av beskaffenhet att böra ägnas uppmärksamhet jämsides med pågående arbeten för vattenkraftens utnyttjande. Torvfrågan har emellertid icke blott betydelse för statens järnvägar utan är även av stort allmänt intresse.

Spörsmålet angående de lämpligaste metoderna för framställningen av torvbränsle kan visserligen ej ännu anses löst, ehuru väl på grund av de under senaste tid gjorda framsteg utsikter för dess snara lösning lära förefinnas. Utan att behöva avvakta resultaten av de utav enskilda bedrivna arbetena för detta problems tekniska lösning synas emellertid vissa åtgärder från det allmännas sida böra vidtagas för att möjliggöra ett rationellt utnyttjande av torvtillgångarna.

Av stor betydelse synes sålunda vara, att en inventering av torvmossarna i vårt land oförtövat kommer till stånd. Kännedom om torvtillgångarnas omfattning samt deras fördelning på olika trakter är givetvis den främsta förutsättningen för ett planmässigt tillgodogörande av samma tillgångar. För närvarande saknas emellertid tillförlitliga uppgifter i förevarande hänseende. Redan kännedomen om torvmossarnas areal är sålunda i hög grad otillfredsställande, och än mindre föreligga säkra beräkningar angående mossarnas utsträckning på djupet och om deras olika beskaffenhet. De detaljundersökningar av mossar, vilka hittills utförts, hava väsentligen inskränkt sig till de förhållandevis mycket små mossarealer, beträffande vilka vederbörande markägare särskilt begärt undersökning genom statens torvingenjörers försorg.

Oberoende av den tekniska lösningen av frågan om torvbränslets framställande torde man även böra undersöka spörsmålet, huruledes genom väl avvägda fraktsatser torvtillgångarnas nyttiggörande skall kunna befordras.

En tredje fråga, varom utredning torde böra igångsättas redan på nuvarande stadium av de tekniska experimenten rörande bästa torvförädlingsmetoderna, är den, i vad mån eldning med torvbränsle bör genomföras såväl vid statens verk och inrättningar som i övrigt. Beträffande statens verk ligger närmast till hands att tänka på statens järnvägar, på grund av den stora bränsleförbrukningen vid dessa. Revi-

sorerna hava väl icke förbisett, att vissa svårigheter vid torveldning ännu göra sig gällande för statens järnvägar. I den mån fråga är om de rörliga eldstäderna vid järnvägarna, kan nämligen torvbränslets skrymmande beskaffenhet föranleda vissa olägenheter. Men denna omständighet lär ej få tillerkännas avgörande betydelse. Enligt vad revisorerna inhämtat planlägger och järnvägsstyrelsen genomförande av torveldning å viss statsbansträcka. Såväl vid statens järnvägar som vid andra statens verk och inrättningar förefinnas i varje fall i stor utsträckning fasta eldstäder, vid vilka torveldning med fördel torde kunna användas. Det synes sålunda exempelvis kunna ifrågasättas, att för statens vattenkraftverk nödiga reservkraftstationer för ångdrift inrättas för torveldning, vilket vid framtida större utsträckning av elektrifieringen av statsbanorna skulle kunna erhålla en ej ringa betydelse.

Först genom ett bestämmande i vilken omfattning eldning med torvbränsle vid statens och möjligen andra, särskilt statsunderstödda, institutioner obligatoriskt bör genomföras, skapas en säker grundval för beräkning av den avsättning för torvbränslet, som en i större skala bedriven torvindustri konstant kan räkna med.

De ovan ifrågasatta undersökningar och utredningar synas revisorerna böra omedelbart igångsättas, på det att vid den tidpunkt, då den tekniska lösningen av problemet om torvbränslets framställande föreligger, bästa möjliga förutsättningar för detta bränsles tillgodogörande må förefinnas.»

Beträffande vad revisorerna sålunda anfört hava lantbruksstyrelsen och Sveriges geologiska undersökning i gemensamt utlåtande den 13 december 1915 anfört följande:

»Vad först angår frågorna om undersökning huruledes genom väl avvägda fraktsatser torvtillgångarnas nyttiggörande skulle kunna befordras samt i vad mån eldning med torvbränsle borde genomföras såväl vid statens verk och inrättningar som i övrigt, särskilt vid statens järnvägar, så torde dessa frågor böra i första hand behandlas av järnvägsstyrelsen.

Vidkommande åter frågan om en inventering av torvmossarna i landet så tillåta sig ämbetsverken erinra, burusom ämbetsverken förut framhållit önskvärdheten av en dylik inventering och att Eders Kungl. Maj:t med anledning av ämbetsverkens framställningar i ämnet hos 1913 års riksdag gjort framställning om beredande av medel härför, vilken framställning riksdagen dock avslagit.

Sedan den tiden har Sveriges geologiska undersökning bedrivit

försöksinventeringar i fältet inom södra Sverige ävensom utfört beräkningar av torvarealerna inom största delarna av södra och mellersta Sverige i syfte att inkomma till Eders Kungl. Maj:t med förslag att ärendet måtte ånyo upptagas. Ämbetsverken komma därför att till Eders Kungl. Maj:t inlämna dels en ny plan till allmän inventering av landets torvtillgångar med hemställan om avlåtande till 1916 års riksdag av nådig proposition om beviljande för år 1917 av 20,000 kronor för detta ändamål, dels ock en ny plan till undersökning av statens mossar och därvid föreslå beredande för detta ändamål av ett anslag icke överstigande 9,000 kronor för år 1917.»

Vidare har vattenfallsstyrelsen i utlåtande den 19 januari 1916 anfört följande:

»Den av riksdagens revisorer ifrågasatta inventeringen av Sveriges torvmossar synes jämväl vattenfallsstyrelsen vara av stor betydelse såsom grundläggande för frågan, om och i vad mån torven må kunna i större utsträckning användas såsom bränsle och ersätta importerat bränsle av olika slag. En sådan inventering kan därför endast på det livligaste förordas.

Vad åter beträffar frågan, om torven lämpligen kan finna användning vid för statens vattenkraftverk nödiga reservkraftstationer för ångdrift, så torde densamma endast kunna bedömas för varje fall särskilt, om man vill utgå från den enligt styrelsens mening riktiga förutsättningen, att användningen av torv i stället för importerat bränsle icke skall medföra ren förlust för vattenfallsverket. Torvmossarnas läge och beskaffenhet å ena sidan och kraftöverföringens längd och kostnad å den andra spela nämligen en oerhört viktig roll vid beräkning av kostnaderna för reservkraften. Generellt gäller dessutom att problemet om den eller de rätta metoderna för torvens utvinnande måste vara löst, eller åtminstone närmare sin lösning än nu, innan en bestämd uppfattning av torvens ekonomiska användbarhet för ifrågavarande ändamål skall kunna vinnas.

Vattenfallsstyrelsen har emellertid haft sin särskilda uppmärksamhet fäst vid torvspörsmålet, då det gällde att bestämma lämpligaste platsen för det ångkraftverk, som nu är under anläggning vid Västerås, och vilket är det enda, som hittills av styrelsen planlagts. I styrelsens underdåniga skrivelse rörande anläggning av Västeråsverket den 19 mars 1915 framhöll styrelsen såsom önskligt, att för ångkraftstationen skulle kunnat användas inhemskt bränsle, men angav tillika, varför styrelsen icke ansett sig böra taga särskild hänsyn till torvfrågan vid val av plats för stationen, som i allt fall borde förläggas till Västerås på grund av andra viktiga omständigheter.

Därmed var dock ej sagt, att torv icke skulle kunna ifrågakomma såsom bränsle för stationen i fråga. Statsrådet och chefen för civildepartementet har också den 11 augusti 1915 anmodat vattenfallsstyrelsen att inkomma med utredning, huruvida vid anläggningen av den beslutade ångkraftstationen för Älvkarleby kraftverk sådana anordningar kunna vidtagas, att torv med fördel kan användas såsom bränsle för stationen. Den sålunda begärda utredningen torde, i den utsträckning vissa ännu obestämbara faktorer medgiva, kunna avlämnas under den närmaste tiden.

Styrelsen skall för sin del icke underlåta att jämväl vid planläggning av ytterligare tilläventyrs erforderliga reservstationer ägna hithörande nationalekonomiskt viktiga spörsmål sin livliga uppmärksamhet.»

Slutligen har även järnvägsstyrelsen i sitt ovan åberopade utlåtande den 19 januari 1916 yttrat sig jämväl i denna fråga och därvid med anledning av överrevisorernas vid statens järnvägar ovanomförmälda uttalande i frågan åberopat ett av styrelsen avgivet yttrande över överrevisorernas berättelse för 1914, däri styrelsen anført följande:

»En dylik anläggning skulle givetvis hava den storlek, att en rationell drift erhöles, och således vara avsedd att framställa torvbränsle åtminstone i huvudsak för lokomotiv inom viss ej alltför avlägsen rayon, enär eljest transporterna bleve alltför långa för ett ekonomiskt tillgodogörande av bränslet.

Styrelsen vill då först i fråga om vanlig torv till lokomotivbränsle erinra om den utredning häröver, som styrelsen på anmodan verkställde och ingav till Eders Kungl. Maj:t den 18 oktober 1910. På grund av resultatet av denna utredning avstyrkte styrelsen torveldnings införande å lokomotiv. Styrelsen är av den åsikten, vilket styrelsen haft tillfälle tidigare uttala, att torvbränslet bör i första hand tillgodogöras på annat sätt än å lokomotiv, vilka mindre än de flesta andra eldstäder lämpa sig för eldning med mindervärdiga bränslen på grund av det begränsade utrymmet, det ojämna och stundom mycket stora kraftbehovet samt kravet, att driftstörningar i möjligaste mån måste förekommas. Det torde vara obestridligt, att ett stort antal eldstäder finnes, som bättre än lokomotivens ångpannor lämpa sig för brännertorv som bränsle. Särskilt ändamålsenligt torde det enligt styrelsens uppfattning vara att åvägbringa torvens tillgodogörande å själva produktionsorten, d. v. s. vid mossen för att fränkomma den icke oväsentliga kostnadsökning, som ett så skrymmande och mindervärdigt bränsle som torven undergår vid transport även å måttliga sträckor. Torven skulle därvid användas för generering av elektrisk energi, som överföres till platser, varest kraft

erfordras. Härigenom kunde man i vissa fall erhålla en behövlig komplettering av vattenkraftcentralerna, vilka ofta utbyggas för ett större kraftbelopp än som motsvarar den tillgängliga vattenkraften vid minsta förekommande vattenmängd.

Emellertid har frågan om torvens tillgodogörande såsom lokomotivbränsle å senare tid kommit i något annat läge till följd därav, att torv i form av pulver kunnat med lämpliga eldningsapparater användas å lokomotiv, utan att någon minskning av lokomotivens dragkraft därvid uppkommit. Då även det ekonomiska resultatet av hittills anställda försök med torvpulvereldning varit ganska tillfredsställande, har styrelsen igångsatt en utredning angående kostnaden för torvpulvertillverkning genom statens järnvägars egen försorg, och har styrelsen för avsikt att inom den närmaste tiden för Eders Kungl. Maj:t framlägga resultatet av denna utredning.»

Styrelsen har vidare i frågan anfört:

»Statsrevisorerna hava vidare påyrkat en inventering av landets torvmossar. Styrelsen, som under det ovan omförmälda utredningsarbetet i och för en blivande anläggning för tillverkning av torvpulver fått erfaras, att kännedomen om landets torvtillgångar är ganska liten, kan för sin del icke annat än tillstyrka förslaget om allmän inventering av torvmossarna. Styrelsen förutsätter, att vid en dylik inventering alla på en torvmossas användbarhet för ifrågavarande ändamål inverkan omständigheter komma att noggrant utredas. Styrelsen tänker härvid, förutom på större eller mindre lämplighet för den tekniska bearbetningen, bland annat även på möjligheten av utdikning. Det torde nämligen finnas många i övrigt goda mossar, som äro så belägna, att en avdikning av desamma är praktiskt taget omöjlig.

Vidkommande statsrevisorernas yrkande på undersökning av spörsmålet, huruledes torvtillgångarnas nyttiggörande må kunna befordras genom väl avvägda fraktsatser, får styrelsen anföra följande.

Torvbränsle taxeras redan nu efter taxans lägsta tariff, tariff U, och detta redan vid lastning av endast 8,000 kilogram per vagn, under det att för övriga godsslag, som taxeras enligt nämnda tariff, i regel stadgas lastning av minst 10,000 kilogram per vagn. Fraktsatserna enligt tariff U äro så låga, att de redan under normala förhållanden föga överstiga järnvägarnas direkta kostnader för transporter av torv i viktmängd av 8 ton per vagn, för vissa avstånd t. o. m. icke betäcka desamma. Under nuvarande exceptionella trafikförhållanden ställer sig jämförelsen mellan fraktinkomst och transportkostnad givetvis ännu ogynnsammare, i det att den för närvarande utgående provisoriska

tilläggsavgiften till tariff U endast till en del täcker de ökade driftkostnaderna. Den av järnvägstaxekommittén föreslagna tariffen för bränn-torv och dylikt i sändningar om 8 ton per vagn är också i allmänhet lika hög eller högre än vederbörande nu gällande tariff. Endast för sändning av minst 10 ton per vagn för mycket långa avstånd (över 400 km.) har kommittén föreslagit frakter, som i nämnvärd grad understiga de nuvarande. Denna lägre tariff kan emellertid icke för närvarande komma till användning, då densamma är uträknad med hänsyn till järnvägarnas driftkostnader under normala förhållanden.

Med stöd av det ovan anförda får styrelsen uttala, att styrelsen åtminstone för det närvarande icke kan tillstyrka någon sänkning av de för transporter å statens järnvägar av bränn-torv och produkter därav gällande tarifferna.

Därest statsmakterna skulle vilja tillmötesgå vederbörande producer med ett nedbringande av fraktkostnaderna för ifrågavarande produkter, synes det styrelsen blott finnas en sådan möjlighet genom att, i likhet med vad som är fallet för transporter av kalk, som användes för jordbrukets behov, statsbidrag lämnas till fraktkostnaden, vilket bidrag i så fall skulle åtnjutas restitutionsvis.

Slutligen hava statsrevisorerna uttalat, att utredning redan nu bör igångsättas av frågan i vad mån eldning med torvbränsle bör genomföras såväl vid statens verk och inrättningar som i övrigt.

Styrelsen har i det föregående redogjort för sin ställning till frågan om torveldning å lokomotiv och för vad som av styrelsen åtgjorts i detta avseende. Beträffande torveldning vid statens järnvägar i fasta eldstäder får styrelsen i korthet erinra om vad som härutinnan blivit av styrelsen åtgjort under de gångna åren.

År 1903 anbefalldes styrelsen av Eders Kungl. Maj:t att låta anställa försök med torveldning i väntsalor och övriga lägenheter vid statens järnvägar. Den 3 september 1904 lämnade styrelsen en underdånig redogörelse för dessa försök, och framgick av denna redogörelse, att eldning med torv i stationära ångpannor utan ändring av eldstadsanordningarna slagit mindre väl ut på grund därav, att pannorna icke varit lämpligt inrättade för detta bränsle. Torveldning i kaminer m. fl. eldstäder hade däremot givit ganska goda resultat, varför styrelsen förklarade sig ämna gå i författning om successivt anskaffande av för torveldning lämpliga eldstäder. Den 19 december 1910 redogjorde styrelsen för vad som ytterligare blivit åtgjort ifråga om torveldning i stationära eldstäder. Härav framgår, att under vintern 1908—1909 torveldning ägde rum i 372 fasta eldstäder och att ytterligare 286 eldstäder voro utan vidare

lämpliga för eldning med detta bränsle. Dessutom funnos 944 kaminer, vilka icke voro lämpliga för torveldning men som i mån av förslitning komme att ersättas med kaminer, användbara för olika bränslen och jämväl för torv. Styrelsen anförde vidare, att det visat sig svårt erhålla fullgod torv till ett med andra bränslen konkurrenskraftigt pris och redogjorde för de åtgärder, som vidtagits för att anskaffa torv till de härför lämpliga stationära eldstäderna.

Att svårigheter emellertid — särskilt under senare år — förefunnits att erhålla tillräckliga kvantiteter fullgod torv till antagligt pris, framgår med tydlighet av närslutna tablå, angivande erbjudna och upphandlade kvantiteter torv under åren 1901—1915.

Styrelsen skall även framdeles ägna all uppmärksamhet åt denna fråga.»

Det spørsmål, som av revisorerna här ovan berörts, har riksdagen i anledning av därom väckta motioner innevarande år haft under behandling, och har riksdagen därvid beslutit *dels* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes för åstadkommande av en omedelbar ökning av tillverkningen av bränntorv vidtagna lämpliga åtgärder, samt att för ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1917, att i mån av behov användas, anvisa ett anslag av 100,000 kronor, *dels ock* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på vilket sätt, med synpunkt företrädesvis inriktad på upprättande av någon vetenskaplig-praktisk institution, staten må kunna medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig kraft- och bränslepolitik samt för riksdagen framlägga det förslag, var-till utredningen kan föranleda. Under erinran om riksdagens sålunda fattade beslut har utskottet endast velat vad revisorerna i denna fråga anført och vad av vederbörande myndigheter härvid uttalats för riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

§ 10.

Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit *dels* hava medfört åsyftad rättelse, *dels* vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad, *dels* ej vara av den vikt, att oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort

av förhållandena föranledas, dels slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; vilket utskottet skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 26 maj 1916.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. J. G. Swartz*, *S. H. Kvarnzelius*, *O. Jonsson*, *O. M. Strömberg*, *G. M. H. Ekelund*, *C. G. Ekman*, *O. Bergqvist*, *A. Pers*, *K. A. Malmberg*, *C. B. A. Eklundh*, *C. I. Asplund* och *C. G. Österberg* samt

från andra kammaren: herrar *A. Ekman*, *H. Andersson* i Skivarp, *K. V. Rydén* i Malmö, *C. Persson* i Stallerhult, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *E. A. Nilson* i Örebro, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Wiklund*, *J. Ström*, *A. Anderson* i Råstock, *J. Erlansson* och *J. A. Ingvarson*.

Reservation:

vid § 7 (angående järnvägsstyrelsen)

av herrar *A. Ekman* och *E. A. Nilson*, vilka ansett, att paragrafen icke bort i utlåtandet inflyta.
